هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

44

سالّی/ 2007 – بەرگی چل و چوار

چاپی یەکەم/ سالّی 2008

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/10/22 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/10/23 ل31

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (16) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/10/24 ل43

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (17) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/10/30 ل85

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (18) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/10/31 ل119

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (19) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/5 ل147

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (20) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2007/11/8 ل187

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (21) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/12 ل209

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (22) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/11/14 ل259

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (23) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/19 ل327

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (24) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/11/20 ل365

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (25) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/11/21 ل429

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (26) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/11/26 ل485

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (27) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/11/27 ل523

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (28) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/12/3 ل555

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (29) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2007/12/4 ل559

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (30) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2007/12/5 ل615

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (23)

دوو شەممە رێکەوتی 19\11\2007

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23)

دوو شەممە رێکەوتی 2007/11/19

کاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی رۆژی دوو شەممە رێکەوتی 2007/11/19 ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز

محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكى) جێگرى سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێرى ئەنجومەن, دانيشتنى ژمارە (23)ى خولى دووەم, سالّى (2007) ى خۆى بەست.

بەرنامەى كار:

بەپێى حوكمەكانى بڕگە (1)ى مادده (20) لە پێڕۆى ناوخۆى ژمارە (1)ى هەموارکراوى سالّى 1992ى ئەنجومەنى نيشتمانيى كوردستانى عێراق, دەستەى سەرۆكايەتى ئەنجومەن بڕيارىدرا دانيشتنى ژمارەى (23)ى خولى گرێدانى دووەمى سالّى سێيەمى خولى هەلّبژاردنى دووەمى پەرلەمانى كوردستان – عێراق, بەرنامەى كار بەم شێوەيە بێت:

1- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى يەكەم هەموار كردنى ياساى رێكخستنى مولّكيەتى كشتوكالّى ژمارە (90)ى سالّى 1975، كە لە لايەن ئەنجومەنى وەزيرانەوە بۆمان هاتووە.**

2- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى هەموار كردنى ياساى ژمارە (9)ى سالّى 1992ى ياساى رێزلێنانى پێشمەرگە.**

3- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى هەموار كردنى ياساى ژمارە (7)ى سالّى 1992ى ياساى خانەنشين كردنى كەم ئەندامانى پێشمەرگە.**

4- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى راژەو خانەنشينى پێشمەرگە.**

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

بەناوى خواى گەورەو ميهرەبان.

بەناوى گەلى كوردستان دانيشتنى ئەمڕۆمان دەكەينەوە, بەرنامەى كار:

بەپێى حوكمەكانى بڕگە (1)ى مادده (20) لە پێڕۆى ناوخۆى ژمارە (1)ى هەموار كراوى سالّى 1992ى ئەنجومەنى نيشتمانيى كوردستانى عێراق, دەستەى سەرۆكايەتيى ئەنجومەن بڕياريدا بەرنامەى كارى دانيشتنى ژمارە (23)ى خولى دووەمى هەلّبژاردن لە كات(11)ى پێش نيوەڕۆى رۆژى دوو شەممە رێكەوتى 2007/11/19دا بەم شێوەيە بێت:

1- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى يەكەم هەموار كردنى ياساى رێكخستنى مولّكيەتى كشتوكالّى ژمارە (90)ى سالّى 1975، كە لە لايەن ئەنجومەنى وەزيرانەوە بۆمان هاتووە.**

2- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى هەموار كردنى ياساى ژمارە (9)ى سالّى 1992ى ياساى رێزلێنانى پێشمەرگە.**

3- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى هەموار كردنى ياساى ژمارە (7)ى سالّى 1992ى ياساى خانەنشين كردنى كەم ئەندامانى پێشمەرگە.**

4- **خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنى پرۆژەى ياساى راژەو خانەنشينى پێشمەرگە.**

سەرەتا بەخێرهاتنى كاك عبدالعزيز وەزيرى كشتوكالّ دەكەم، لەگەلّ بەڕێز كاك سەعد وەزيرى هەرێم بۆ كاروبارى پەرلەمان، كاكە حەمەش هەر وەزيرە ئەويش بەخێر بێت، لەبەر ئەوەى وەزيرە موحاسەبە ناكرێت بەپێى نيزامى داخيلى بەخێر بێن سەرچاوان، داوا لە ليژنەى ياسايى و ليژنەى كشتوكالّ دەكەم بێن لە شوێنى خۆيان دابنيشن، كاك رەشاديش راپۆرتى ليژنەى شارەوانى هەيە با بفەرموويێت، بڕگەى يەك

له بەرنامەی کار/ خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژەی یاسای یەکەم هەموار کردنی یاسای ڕێکخستنی مولکیەتی کشتوکاڵی ژمارە (90)ی ساڵی 1975، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە.
دیارە ئەم پرۆژەیە، پرۆژەیەکی گرنگە، دەمێکە باسی لەسەر دەکرێتن، خەڵکێکی زۆر چاوەڕوانی دەکاتن، بەتایبەتی لەو ناوچانەی کە مەشمول دەبن بەو قەرارە، بۆیە لە پاش خوێندنەوەی یەکەمی تۆزێك دواکەوت، بۆ ئەوەی لیژنەکان راپۆرتی خۆیان حازر بکەن، ئێستاش داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم راپۆرتی خۆیان بخوێننەوە، لەگەڵ لیژنەی کشتوکاڵ راپۆرتێکی هاوبەشیان هەیە، دواتریش گوێبیستی رای لیژنەی شارەوانی دەبین، فەرموون، حەز دەکەن یەکەم جار ئەسڵی ماددەکە بخوێننەوە، کورتە، یەعنی ماددە بە ماددە، پاشان رەئی لیژنەکان لەسەری.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێستا لە ماددەی یەکەوە دەست پێ دەکەین، بۆ بەڕێزم کاك عەونی ماددەی یەك دەخوێنێتەوە بە زمانی عەرەبی، پاشان مامۆستا کاکە ماددەی یەك دەخوێنێتەوە بە زمانی کوردی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الاولى: تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 قانون تنظيم الملكية الزراعية في كوردستان – العراق، وتقرأ كما يلي:

أ- كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجري، او لم تنتهي تسويتها، او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي الدرجة القطعية، او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي رقم 117 لسنة 1970 تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لا تتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم (90) لسنة 1975.

ب- عدم المساس بالحقوق المثبتة بموجب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من المادة الثامنة من قانون تنظيم الملكية الزراعية في كوردستان رقم (90) لسنة 1975 قبل هذا التعديل.

ج- تسجل الاراضي الواقعة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات والتي لم تجري تسويتها او لم تكتسب القرارات الدرجة القطعية، او التي تم الغاء قرارات تسويتها ملكاً صرفاً بأسم البلديات المعنية.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یاسای هەموار کردنی یەکەمی یاسای ڕێکخستنی مولکایەتی کشتوکاڵ لە کوردستانی عێراقدا ژمارە 90ی ساڵی 1975

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان – العراق

ژمارەی بڕیار:

ڕۆژی بڕیار:

بڕیار

پشت بەو دەسەلاتەی کە بەپێی بڕگە (3)ی ماددەی (2)ی یاسای ژمارە (10) ساڵی 1997 پێمان دراوەو، بەپێی ئەو یاساکاریەی کە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی رۆژی () ساڵی 2007دا ئەنجامی داوە، بڕیارماندا ئەم یاسایە دەربچوێنرێت.

یاسای ژمارە ()ی ساڵی 2007

یاسای هەموار کردنی یاسای ڕێکخستنی یاسای مولکایەتی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (90)ی ساڵی 1975

ماددەی یەکەم: ماددەی هەشتەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 یاسای ڕێکخستنی مولکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان – عێراق هەموار دەکرێت بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

أ- هەر کەسێك گوتی مافی بەکارهێنانی زەویەکی ئەمیری کشتوکاڵی لەو ناوچانەدا هەبوو و تەسویە نەکرا بێت، یاخود تەسویەکەی تەواو نەبوو بێت، یاخود بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی و زاری بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی نەگەیشتبێتە رادەی یەکلا کەرەوەو دەرکەوت زەویەکەی وەبەرهێناوەو بەپێی مامەڵەی کشتوکاڵی بەر لە جێ بەجێ کردنی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە 117ی ساڵی 1970، ئەوە ئەو ڕووبەرەی کە لە ژێر دەستی بووە بەناوی دەوڵەت تۆمار دەکرێت، ئەو کەسە مافی بەکارهێنانی دەبێت بە مەرجێك نەگاتە ئەو رادەیەی کە لە ماددەی دووەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975دا هاتووە.

ب- دەست بەو مافانە نادرێت کە بەپێی بەدەر بوونەکانی لە بڕگەکانی (1، 2، 3، 4)ی ماددەی هەشتەم لە یاسای ڕێکخستنی مولکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان ژمارە (90)ی ساڵی 1975 بەر لەم هەموار کردنەدا پێیان دراوە.

ج- ئەو زەویانەی دەکەونە ناو نەخشەی بنەڕەتی شارەوانیەکان تەسویە نەکراون و بڕیارەکانیان نەگەیشتۆتە پلەی یەکلا کەرەوەو یاخود بڕیارەکانی تەسویەیان هەڵوەشاوەتەوە، بە مولکی سرف بەناوی شارەوانی پەیوەندار تۆمار دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەی یاسایی تکایە.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئیجازەم بدەنێ تەوزیحێك بدەم، پاشان ڕەئی لیژنەی یاسایی و لەگەڵ لیژنەی زراعە پێکەوە ئاراستەتان بکەم، تەبیعی دوای ساڵی 1975 رژێم بیری لەوە کردەوە، کە یاسایەك دەربکات، ئەوە بوو یاسای ژمارە (90)ی دەرکرد، کە بە حەقیقەت چۆنیەتی تەعامول کردن لەگەڵ ئەو عاردانەی لە زیمنی کوردستانن و دەتوانم بڵێم ئەو یاسایە غەرەزی سیاسی بەدواوەی بوو، لە هەمان کاتدا یاسایەکی ئینتیقامی بوو، چونکە ئەگەر بێیەوە سەر ماددەی هەشت دەڵێت ئەو زەویانەی کە لە کوردستاندا تەسویە نەکراون، یاخود ئەو زەویانەی کە قەراراتی تەسوییە، یان ئیکتیسابی دەرەجەی قەتعی نەکردووە، ئەم ئەرزانە زیمنی سەقفێکی زەمەنی، ئەگەر خاوەنەکانیان موراجەعەتی نەکرد بەناوی میری تەسجیل دەکرێت، واتا دەبێتە ئەرازی ئەمیرییە، کە لە وەزارەتی مالیەی رژێم دەگەڕێتەوە ئەو سەردەمە، ئەوە بوو خەڵکەکە تەبعەن هەروەکو هەموتان دەزانن پەرت و بڵاو بوو، هەندێك ئاوارە بوون لە ئێران، هەندێك بەهۆی

پێشمەرگایەتیەوە ئیلتیحاقیان بە شۆڕش کرد بوو، هەندێك لە زیمنی شریتی حدودی دەرکرا بوون بە عومقی بیست کیلۆ مەتر، چوو بوونە ئۆردوگا زۆرە میللیەکان، نەیانتوانی زیمنی مودەی قانونی موراجەعەت بکەن، چونکە ئەسڵەن نەیانتوانی موڕاجەعەتی دەزگاکانی رژێم بکەن بۆ تەسبیتی حەقیان، بۆیە ئەم ئەرزانە لەم کاتەدا بەناوی وەزارەتی مالیە تەسجیل کرا، بەم شێوەیە ماوەتەوە، ئەم پرۆژە یاسای ئێستا هاتووە موعالەجەی ئاسەواری ئەم یاسایە دەکات، کە لە ساڵی 1995ەوە دەرچووە، بۆ چارەسەر کردن و موعالەجە کردنی ئەو ئەرزانەی کە بەناوی دەوڵەتەوە تەسجیل کراوە، بۆ ئەوەی مافی مووڵکایەتی بگەڕێنێتەوە بۆ ئەو کەسانەی کە نەیانتوانی حەقی ئیعتیراز بگرن، لەبەر ئەو هۆیانەی کە من ئیشارەتم پێدا لەسەرەتاوە، جگە لەوە تەبعەن گرنگی ئەم یاسایە جگە لەوەی کە مافی مووڵکایەتی بۆ ئەو خەڵکە دەگێڕێتەوە، گرنگی ئەم یاسایەش ئەوەیە، ئێمە ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەتوانین یاسایەك دەربکەین ئاسەواری ئەو یاسایەی کە رژێمی پێشوو دەریکردووە، چارەسەری بکەین و بەڕاستی گرنگیەکەی لێرەدایە، ئەمە لەلایەك، لە لایەکی تریشەوە بە سەدان هەزار دۆنم ئێستا فەلاحی بە واقیعی لەسەرن، بەڵام بە ڕەسمی لەسەر نینە، چارەسەری ئەم کێشەیەش دەکات، ئەو عاردانە ڕەسمەن بەناوی ئەو هاوواڵتیانە دەکرێت، کە فیعلەن لەسەر ئەرزەکەدان.

ئینجا دێمەوە سەر ڕەئی لیژنەکان، لە لیژنەکاندا ڕەئی جیا جیا هەبوو، ئێمە لەگەڵ لیژنەی زراعە کۆبوونەوەو چەندین کۆبوونەوەمان ئەنجام داوەو هەندێك کۆبوونەوە جەنابی وەزیر خۆی حازر بووە، دوای ئەوەی ڕەئیمان ئاڵوگۆڕ کرد، هاتینە ئەو قەناعەتە کە ئێمە لەگەڵ دەقی فەقەرە (أ و ب)ی ئەو ماددەینە، هیچ خیلافێکمان نییە، بەهەمان شێوە بەنیسبەت فەقەرە (ج)یش عەینی ڕەئیمان هەبوو، کە ئەو فەقەرەیە حاڵی حازر لەگەڵ مەبادئی عەدالەت ناگونجێت، لەگەڵ بنەما دەستووریەکان ناگونجێت، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوە بووین فەقەرە (ج) لەو پرۆژەیە ئیلغا بکرێت، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕێککەوتین لەسەر ئەوەی کە بەدیلی ئەو فەقەرەیە دانێین، کە ئێستا بۆتان دەخوێنمەوە بە دیلەکەشی بەم شێوەیە:

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

ئەوەی کە پێشکەشی بە ئێوەم کرد، ئێمە دەقی پرۆژەکە تەئید دەکەین لەگەڵ ئەو ماددە ئیزافیەی کە صياغەمان کرد بوو و پێشکەش بە ئێوەی بەڕێزمان کرد، دوا ڕەئیش ڕەئی ئێوەی بەڕێزو ئەندامانی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا لەسەر دەقی ڕەئی لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ لەسەر ماددەی یەك، ئەگەر بیخوێننەوە، خاڵ بە خاڵ باشترە، فەرموو، حەز دەکەن پێش ئەوە با بزانین ڕەئی لیژنەی شارەوانی، فەرموو کاك ڕەشاد.

بەڕێز رشاد احمد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە دوو، سێ کۆبوونەوەمان پێکەوە کرد، بەس لە ئاخیرەکەی من بەشدار نەبوومە، ئێمە ڕاپۆرتی خۆشمان هەیە، ئەو بڕیارانەی کاتی خۆی دەرچووە هەر هەموویان لەبەر دەستمە، لە ساڵی 1974 لە

مانگی دە لە کانگەی شۆڕش دەرچووە، لە ساڵی 1976 دەرچووە، لە ساڵی 1977 دەرچووە، کە خەڵك هەمووی دەربەدەر بووینە، کەس لە کوردستان نەبووە، ئەو بڕیارە بەناوی حوکم زاتیش هاتووە، بەتایبەتی بۆ مەنتیقەی کوردستان هاتووە، ئەو زەوی و زارانەی کە کەوتۆتە داخیلی تەصمیمی شارەوانیەکان، بەناوی شارەوانیەکان کراوە، بەو بڕیارەی کە ئەنجومەنی شۆڕشی هەڵوەشاوە دەریکردووە، ئێستاش بەنیسبەتی ئێمە لە بڕگەی یەك و دوو هیچ کێشەیەکمان نییە، لەبەر ئەوەی، ئەوەی تەسویە نەکرا بێت و مابێتەوە لە حاڵەتی خۆی تەسویە دەکرێت بەپێی قانون، ساحێب عیلاقە حەقی خۆی وەردەگرێت، بەڵام ئەوەی داخیلی تەصمیمی ئەساسی بووە بەناوی شارەوانیەکان کراوە بە مولك سرف، ئێستا هەموو سەنەداتی هەیە، جەنابتان بۆتان رۆنە هەر ئیعتیرازێك بکرێتن، هەر شەخصێك داوای حەقی خۆی بکات جیهەتی موستەفید ئیبرازی سەنەدی تاپۆی دەکات، موقابیل ناتوانێت داوای چ بکات، من وا پێشنیار دەکەم لەو بڕگەی ئەخیری کە رەقم (3) هاتووە، کە بەڕێزان لیژنەی یاسایی و کشتوکاڵ دایانڕێشتووە با بە رۆنی بێتن، بڵێتن ئەو زەوی و زارانەی کە کاتی خۆی داخیلی حدودی بەلەدیە بووە هەمووی دیارە هی کێ نەبووە، صاحێب عیلاقە بتوانێت بێت ئیسپاتی حەقی خۆی بکات، ئەو کاتی پێش ئەوەی بەناوی شارەوانی بووە، کە حەقی تەسەروف هی ئەو بووە بەپێی قانون ئیسپات بکات هی خۆیەتی تەعویز بکرێتەوە، بەپێی قانونی (5) ساڵی 2007 کە لە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستاندا دەرچووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك شێروان ئەگەر ئێوەش رەئی خۆتان لەسەر ماددەی یەك فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ماددەی یەك صیاغەکەمان گۆڕی بەو شێوەیەی کە ئێستا دەخوێنمەوە، پێشنیارە نوێیەکەش ئیزافە دەکەمە سەری، دەبێتە فەقەرەی سێیەم:

تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 في اقليم كوردستان وتقرأ كالاتي:

المادة الثامنة:

أولاً: تعتبر كافة الاراضي غير المنتهية تسويتها أو التي لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الإصلاح الزراعي الدرجة النهائية، اميرية صرفة. وتستثنى من ذلك الاراضي التالية:-

1- الاراضي الزراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً بموجب سندات طابو معتبرة قانوناً.

2- الأراضي والبساتين الموقوفة وقفاً صحيحاً بموجب سندات طابو أو حجج وقفية معتبرة قانوناً.

3- الاراضي المغروسة بالأشجار لمدة لاتقل عن (10) سنوات ولايقل معدل عددها في الدونم الواحد عن (40)شجرة.

4- الأراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المرقم (702) لسنة 1973.

ثانياً: كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفه فيها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي المذكور تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لاتتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم 90لسنة 1975، مع عدم المساس بالحقوق المثبتة بموجب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من الفقرة اولاً من هذه المادة.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلي ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر کوردیەکەشتان لەلا هەبێت، پێم باشە بیخوێننەوە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: هەموو ئەو زەویانەی کۆتایی بە تەسویەی نەهاتووە یاخود بڕیاری چەسپاندنی مافی خاوەندارییەتی بۆ دەرنەچووە بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی بە ئەمیری سرف دادەنرێ بەدەر لەم زەوی‌و زارانەی خوارەوە:-

1- ئەو زەویە کشتوکاڵی‌و باخانەی کە بەپێی بەڵگەنامە یاساییەکانی تاپۆ مووڵکی سیرفن.

2- ئەو زەوی و باخانەی بە پێی بەڵگەنامەکانی وەقفی یاسایی وەقف کراون.

3- ئەو زەویانەی داچێنراون بە درەخت بۆ ماوەیەك کە لە (10) ساڵ کەمتر نەبێ‌و تێکڕای ژمارەی درەختەکانی لە دۆنمێکدا لە (40) درەخت کەمتر نەبێ.

4- ئەو زەوی‌وباخانەی بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی ژمارە 702ی ساڵی 1973 دەیان گرێتەوە.

دووەم: هەر کەسێك گوتی مافی بەکارهێنانم هەیە لە زەوی میری کشتوکاڵی لەو ناوچانەی کە تەسویە نەکراون، یان تەسویەکەیان تەواو نەبووە، یاخود بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە (117)ی ساڵی 1970 بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی و زار پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە، یاخود بڕیارەکانی تەسویەکەی هەڵوەشاندراوەتەوە و بەتەواوی ساغ بوەتەوە کە زەویەکەی وەبەرهێناوە بەپێی نەریتی کشتوکاڵی پێش جێ بەجێ بوونی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ناوبراو، ئەو رووبەرەی لە ژێر دەستی دابووە بە ناوی دەوڵەت تۆمار دەکرێ و مافی ڕەفتار لەسەر کردنیشی بۆ ئەو کەسە دەبێت کە لە ژێر دەستی دابووە. بە مەرجێك لەو سنورە دەرنەچی کە لە ماددەی سێیەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 داهاتووە، بە مەرجێك زیان بەو مافانە نەگەیەنرێ کە بە پێی ئەو بەدەرکردنانە چەسپاون کە لە بڕگەکانی (1،2،3،4) لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موقتەرەحی سێیەم لەبەر ئەوەی تازەیە وەزارەتی شارەوانی هەڵدەستێت بە ئامادە کردنی راپۆرتێکی فراوان، بۆ دیاری کردنی ئەو زەویانەی کە داخیلی تەصمیمی ئەساسی شارەوانیەکان بووە، ئەحکامی ئەو قانونە دەیانگرێتەوە، لە ماوەی شەش مانگدا لە کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە، موقتەرەحاتی خۆی لە چۆنیەتی قەرەبوو کردنی خاوەنەکانیان تەقدیم بکاتن، بەپێی قەوانینی هەرێم، ئەمە وابزانم زۆر دوور نییە لە رەئیەکی لیژنەی هینش، لەبەر ئەوەی، فەرموو کاك رەشاد.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت راپۆرتی شارەوانی لە چ تاریخێك ئیعتیبار دەکرێت، لە چ تاریخێك ئیعدادی ئەو راپۆرتە بکات کە ئەو زەویانە داخیلی تەصمیمی ئەساسی بووە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە دەڵێین لە خیلالی شەش مانگ راپۆرتەکە حازر بکات، کە ئەو قانونە دەرچوو و بلاّو بۆوە لە وەقائیعی عێراقی لەو رۆژەوە حیساب دەکرێتن بە شەش مانگ، کاك تەلعەت قسەت هەبوو فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەسڵی مەشروعەکە بوو، ئێمە لە کاتی خۆی لەگەڵ لیژنەی زراعە زنجیرە کۆبوونەوەیەکمان ئەنجامدا لە کۆبوونەوەکان بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و وەزیری دارایی و جێگری سەرۆکی لیژنەی یاسایی لە پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکی لیژنەی شارەوانی و نوێنەری وەزارەتی داد بەڕێزان هەردوو بەڕێوەبەری گشتی پلان و زەوی و زار لە وەزارەتی کشتوکاڵ بەڕێز سەرۆکی سەندیکای پارێزەرانی کوردستان، بەڕێز سەرۆکی شارەوانی پشتدەر، بەڕێزان نوێنەرانی جوتیارە ناوچە جیا جیاکانی کوردستان، ئەوان موشکیلەی سەرەکیان لەسەر ئەوە بوو کە ئەو زەویانەی دەکەونە ناو سنووری بەلەدیە لەسەر فەقەرەی (أ و ب) ئێمە لە ماددەی یەکەمی پرۆژە یاسایەکە، ئێمە لاریمان نییەو پشتیوانی لێ دەکەین لە ئەسڵی مەشروعەکەی کە هاتووە، وابزانم مەشروعەکەی لیژنەی یاسایی دەقاودەق لەگەڵ ئەوە دەگونجێت، ئەو کێشەیەی ئێمە هەمان بوو لە بڕگەی (ج) بوو، دەمانویست ئەو بڕگەیە ئیلغا بکەین، لە جیاتی ئیلغا کردنەکەی بەدیلیشمان هەبێت بۆ چارەسەر کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو سنووری بەلەدیەی ئەو خەڵکەی ئاوارەو دەربەدەر بووە لە ئەنجامی خەباتی سیاسی پێشمەرگایەتی و چوونە جنوبی عێراق و ئێران و دوایێ دەست بە خەبات کردنەوە، لەبەر ئەوە هەرسێ لامان رازی بووین لەسەر ئەوەی ماددەی سێیەم کە عیلاجی تەواوی ئەو زەویانە دەکات، کە کەوتونەتە داخیلی سنووری شارەوانیەکان، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جەنابی وەزیر چ قسەت هەیە لەسەر ئەوە، هەرچەند ئەمڕۆ پێش ئەوەی بۆ ئەو کۆبوونەوەیە بێن سێ چارەکە سەعات دانیشتین لیژنەی یاسایی و کشتوکاڵ لەگەڵ جەنابی وەزیر، ئەو موقتەرەحەی سێیەم لەو کۆبوونەوە هاتە پێشەوە، بۆ ئەوەی ڕەئییان بدەن، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

حەقیقەت لە پرۆژێ کو ئەڤرۆ بۆ جەنابێ وێ هاتیە عەرز کرن، ئەنجامێ دیراسایەکا فراوانە، یەعنی پتر تەقریبەن سالێك ئەوی مەشروعی کریە، کو ئەم تشتەکی دەکەیت، ئەو زەروریەتەی خەلکێ مەنتیقێ بەتایبەتی هەندەك مەنتیقە هاتیە کرن لە سالا 1975 کو جارەکی دی وێ عیلاج بکەین و بە موجیبی قانونا (90) ماددە هەشت، پشتی دیراسەتی دوورو درێژ کو ئەو مەنتیقە مەشمول کە وێ لە رێ دی مەشمول بیت لەگەڵ قەرار وێ ئیستیفادەی لێ دکات ڤێرێ قەرارێ لە موحافەزەی دهۆکێ مەنتیقا دۆسکی و باتۆفاو ئامێدی و بەشێکیش لە مەنتیقا ئاکرێ، سلێمانێ، چوارتاو هەڵەبجەو پشتدەر، هەولێرێ و سۆران و مێرگەسوور و چۆمان و گەرمیان و شەنگال، ئەم مەنتیقانە هەمووی لە کۆندا کە بنکەی شۆڕشی ئەیلوول بووینەو لەبەر هەندێ لە بۆ دوو غەرەز حکومەتی عێراقی ئەو تایبەتمەندیەی دەرکردووە، ئێك/ ئەمە بوویە ئینتیقامێك لەو خەلەکە بستێنێت.

دوو/ سبەینێ وەختی قەراری تەرحیلی دەستی پێ بکات، مەشمول نەبن بە هیچ تەعویزێك بە ئیعتیبار ئەرازی وێ هەمووی بوویە ئەرازی میری. لەبەر ئەوە ئێمە بە مەسڵەحەتمان زانی کە ئێمە بزاڤێك بۆ ئەو ئیجرائاتە بکرێت، کو ئەم مولکانە جارێکی تر بۆ ئەو خەڵکە بگەڕێتەوەو پێی شاد ببێت، ئەو تەرتیباتەشمان داناوە کو خەلکەکە موتەزەریری نەبێت، ئەو فەقەرەیەمان هێنایە کە ماددەی قەراری (702) مانهێلایە بۆ ئەوەیە زۆر زۆر کێشە بە ئەوە چارەسەر دەبیت، جانبی تر موشکیلەی ئەوی تر کە باسمان کرد عیلاقەی بە بەلەدیەوە هەیە، ئەوەیە کو دیراسەیەکی شامل بێتە کرن و من لەگەڵ رەئی لیژنەی قانونیمەو لیژنەی زراعی، ئەو تەعدیلاتەی کە کراوە بە تەسەوری من ئەمەیە کێشەکە لە جزورەوە چارەسەر دەکرێت، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، دەرگای موناقەشە دەکەمەوە، کاکە حەمە فەرموو.

بەڕێز محمد حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی مەسەلەی قانونەکان، بەتایبەتی قانونی ژمارە (90) وەکو هەموو لایەك شاهێدی پێ دەدەن، یەکێك لەوانە بووە ئیلغای قانونی 117، یان ئەوە بوو جگە لەوەی شارەوانیەکان ئەوە کراوە بە مولك، جگە لەوانە کۆمەڵێك مەشاکیلی تریش هەبوون مەزرەعەی دەولەیان دروست کرد، مەرزەعەی دەولە هەموو عەرزیان لە جوتیارەکان ستاندەوەو جویتارەکانیان کرد بە کرێکار لەسەر ئەرزەکانی خۆیان، بە سەدان دۆنم لەوانە هەیە ئێستا جوتیارەکە پاش ئەوەی چۆتەوە سەر ئەرزی خۆی، بەڵام بەناوی مەزرەعەی دەولەت و حکومەت و ئەوانەوە هەیە، یەکێك لەوانە مەسەلەن ئەوەیە، یەکێکی تر مەجموعەیەك مەسەلەن لەوانەی بەتایبەتی پێشمەرگە بوون ئەرزەکە هەر بەناوی سڕاوەتەوە، راستە ئێستا گەڕاونەتەوە لەسەر ئەرزەکانیانن، بەڵام بەناویانەوە سڕاوەتەوەو نەماوە، ئێستا من یەکێك لەوانە خۆم عەزرم بەناو هەیە هاتوومەتەوە ناوی من هەر نەماوە لە زراعەو لە هیچ جێگایەك نەماوە، یەعنی

لەبـەر ئـەوەش ئەوانـەی کۆمـەڵێك مەشـاکیل کـە چـۆن مەسـەلەن رێ بکرێتـەوە، راسـتە ئەرزەکـەی بـە دەستەوەیە بەڵام بەبێ قانونی، بەپێی قانونی ئەو کاتە لەسەر ئەرزەکانی خۆیانن، ئەو یەکێك، یەکێکی تـر ئەوەیە مەسەلەن ئەرزەکان زۆری لەم ماوەیە پێشی سالێك مەجموعەیەك ئـەرز بەدەسـتیانەوەیە لـە پـازدە سالّ زیاتر هـەمووی هـین کـران بـە مولّك لەسـەر جوتیارەکـان، دوایـی موقاتەعـەی سـێزدەم، کۆمەڵێ موقاتەعە کراوە راگیراوە، دوایێ ئەوانە چۆن کراوە، چـۆن راگـیراوە، ئـەوەش یەکێکـە لـە هینـەکان، ئێستا خەڵکێك چاوەڕێی ئەوەیە کە بکرێت بە مولّك چاوەڕێی هەندێکیشی راگیراوە وقاتعـەکان جـا ئەمانـە کۆمەڵە شتی بە وردەکاری و تۆزێ زیاتر قسەی لەسەر بکرێ باشترە بۆ ئێمە, زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من دەزانم گیروگرفتەکانی کشتوکاڵ زۆرن، بەڵام من داوا لە جەنابی وەزیر دەکـەم، ئـەو گـیرو گرفتانـە بـەم قانونـە هەیـە، کـە ئەنـدامانی پەرلـەمان باسـی دەکـەن، دوایـێ وەڵامیـان بداتـەوە، ئـەوەی پەیوەنـدی بـەم قانونەوە هەبێت، کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێزسەرۆکی ئەنجومەن.

کێشەی زەوی ریشەیەکی قـولی هەیـە، مێژوویـەکی دوورو درێـژی هەیـە، هـەر لەسـەردەمی مەغولـەکان، کـە وشەی ئاغایان هێناوە، تا سەردەمی عوسمانی یەکان کـە وشـەی بـەگیان هێنـاوە، کـە تـاپۆ کـراو بەناویانـەوە بەبێ ئەوەی مۆلکیـان بێـت، ئـەو کێشـەیە سـەری هەڵداوە حکومـەتی عێـراقیش ویسـتویەتی ئـەم کێشـەیە چارەسەر بکات, یان بەشێوەیەکی تر بە مەبەستێکی سیاسی بەکاری بهێنی، بـەڵام نەگەیشـتینە چارەسـەری بنبڕ، ئەم چارەسەرە بنبڕە تاکو ئێستاش ماوەتەوە، دوا یاسا کە دەرکراوە یاسای ژمـارە (90) بـووە لـە سـاڵی 1975، پێشـتریش لـە سـاڵی (90) یاسـایەکی تـریش یاسـای ئیسـتئجار دەرکـراوە, ئەگـەر مەبەسـتمان بێـت کێشەی زەوی و زاریان قەرەبوو کردنەوەی ئەوانەی کە زەرەرمەند بـوون بـەهۆی بزوتنـەوەی رزگـاریخوازی گەلی کوردستانەوە، من پێم وانییە بەفەقەرەی (ج و ب) ئەوەیەکی وا چارەسـەر بکرێـت، یـان کێشـەی زەوی بەو سەر پێیە چارەسەر بکرێت, چونکە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ نزیکترین کار یاسای ژمارە 117 کاتی خـۆی کە ئەوە کرا عەقدی زراعی بوو، کە ئیمتیازی دەدا بە خـاوەن مولّکەکان، ئـەوەی تـر دابـەش دەکـرا بەسـەر جوتیارەکاندا بەپێی ئەو گوندەی کە هەبوو پێوانەکەی چەندە؟ بەڵام بەبێ ئەوەی رووپێوێکی ئـەوتۆی بـۆ بکرێت، رووپێو نەکراوە لـە زۆربـەی شـوێنەکان بەتایبـەتی ئـەو ناوچـانەی کـە لـە ژێـر دەسـەڵاتی شۆڕشـدا بوون، ئەوە بوو گرفتەکان زۆربەی زۆری جوتیار بـە جوتیـار هەیـە، گـرفتی گونـد بـە گونـد هەیـە، گـرفتی ئاغاو جوتیار هەیە، گرفتیش هەیە لەگەڵ حکومەت و جوتیار و خاوەن مولّکەکەش کە ئاغایـە، کـە خـاوەن مولّك چۆن بێت بەهۆی دەسەڵاتی سیاسییەوە، یان بەهۆی بارو زوروفی سیاسیەوە بۆتە خاوەن مولّك، بۆیـە من پـێم وا نییـە، ئێمـە بتـوانین موعالەجـەی زەوی و زاری جوتیـار بکـەین، یاسـای ژمـارە (90)ش کـە دوا یاسای دەرچووە، راستە کۆمەڵێك خەڵك کە بەهۆی شۆڕشەوە کە لە ئارادا نەبوون، لەوێ نـەبوون، بـەڵام لـە

هەمان کاتیشدا هەرچەندە لەوانەیە برادەران بە ناخۆشیش وەرگرن، بەلأم ئەوەی باشیش هەبووە، کە توانیویەتی نیمچە عەدالەتێك لەنێوانی ئەوانەی کە زەوی دەکەن، راستە بەس هی سیاسی بووە، بەلأم لە هەمان کاتیشدا کێشەکەی کەمتر کردۆتەوەو دەستی دەرەبەگ و ئاغاو چەوساندنەوەی کەمتر کردۆتەوە، ئێمە بلێین پێمان خۆش بێت، یان پێمان ناخۆش بێت، راستە بەعس دەریکردووە، بەلأم ئەو ئیجابیەتەی هەبووە، بەلأم ئەوەی کە زەرەرمەند بووە، ئەو پێشمەرگانەی کە لە شۆڕشی ئەیلول بەشدار بوون، دەکرێت بۆ قەرەبوو کردنەوەیان ئەوە پێشتر ناویان، عەقدیان هەبووە بە ژمارە 117، دەکرێت ئیسناد بکرێتە سەر ئەوە، ئەوەی کە 117ی هەبێت، یان حەقی تەسەروق هەبێت، ئەوە لەوێ حکومەت تەعویزی بۆ بکاتەوە، چونکە پێشتر 117 بووە دوای (90) هاتووە، ئەگەر تەماشا بکەین لە کوردستاندا بە دوو شێوە یاسا جێ بەجێ کراوە، لە زێی بادینان بەولاوە 117 جێ بەجێ کراوە، لە زێی بادینان بە ئەولاوە کە مەنتیقەی ئاکرێ دەگرێتەوە هەتا دەگاتە ئەوە 90 جێ بەجێ کراوە، ئەوەی کە کێشەکەشی تیایە جەنابی وەزیر ئاماژەی پێ کرد ناوچە سنووریەکان بوون، ئەو کاتەی کە لە ساڵی 1975 لە ژێر دەستی شۆڕش بووە، نەهاتوون تەسویەی بکەن لە 90یش یەکسەر هاتوون لەسەر عەقدی 117 ئەوانیشیان بەناو کردووە، هەتا زۆر جوتیار هەیە زەویەکی بەدەستەوە هەیە، بەلأم زەوی کەسێکی تری لە زراعە بەناوەوەیە، لەبەر ئەوە تەسویەی پێ نەکراوە، جا بۆ موعالەجە کردنی ئەوە، بە رەئی من ناکرێت سەر پێیی بەسەرماندا بڕوات و بێین کێشەی زەوی و زار، من پێموایە قەتماغەی کۆمەڵێك برین هەڵدەدەینەوە، کە سی و دوو ساڵە لە دوای ژمارە 90 کۆمەڵێك کێشەی تری دێتە ئاراوە، بەبێ ئەوەی بتوانین چارەسەری ئەوە بکەین، بەنیسبەت ئەوانەی کە لە شۆڕش بەشدار بوون، دەکرێت قەراری خاصیان بۆ دەربچێت، دەکرێت ئەوە بکەین باقی تر ئەوانەی تر کە لە کوردستان بوون، توانیویانە موستەفید بن لەو یاسایە، بۆ چارەسەر کردن دەکرێت قەرارێکی خاص ئەوانەی کە بەشدار بوون لە شۆڕش و ئەوەش بکرێت ئیسناد بکرێتە سەر ئەوەی کە عەقدی یاسای ژمارە 117یە، ئەگەرنا ئەوە قەتماغەی کۆمەڵێك برین هەڵدەدەینەوە، بەتایبەتی بناریش خصوصیاتی خۆی هەیە لە زەویدا، دەشتەکە بەپێی ئەوەی کە کۆمەڵگای ئێمە، کۆمەڵگەیەك بووە، کۆچی کردووە زستان لە شوێنێك، هاوین لە شوێنێکی تر بووە، پێشتر پێش دابین بوونی، جا بۆیە ئەو زەویانەی کە کێشەیان کەوتۆتێ، شێوەی نیشتەجێ بوونیش لە زستان و هاویندا کێشەی کەوتۆتێ، تەنها بنارەکان نەبێت، بنارەکان کە خوردە مالیکی پێ دەگوترێت، ئەوە وەرەسە هاتۆتە خوارەوە بەبێ ئەوەی هیچ عەقدێکی هەبێت، هەموو کەسێك دەزانێت پانتایەکی، یان ئەو زەویانەی کە ئەوە کراون باغیان تێدا دروست کراوە، کابرا هاتووەو کەسێکی جوتیار تۆ دەیکەیتە ئەمیریە، یان خاوەنەکەی دەکەیتە ئەمیریە ژمارە (90) ئەوەی کردووە، بڵێین ئەوە یەکێك لە سلبیاتەکانی ئەوە بووە، بەتایبەت لە بنارەکان هاتووە کەڵەکێکی دروست کردووەو بەکۆڵی هاتووە خۆڵی تێ کردووەو زەوی لێ نەبووە، بەڵکو چیایەك بووە خۆڵی تێ کردووەو داریشی تیا چاندووە، ئەوەشیان ئەوە کردووە، جا بەو مەبەستە بە رەئی من ئەگەر بکرێت جەنابی وەزیر وەزارەتی کشتوکاڵ دەکرێت دیراسەتێکی وردتر بکەن، رووپێوێکی ورد بکرێت لە

کوردستاندا هەموو ئەو کێشانەی کە هەن لە کوردستاندا ناوچەکانیش کە خصوصیاتی ناوچەکانیش لەبەر چاو بگیرێت و دیراسەتێکی وردتر بکرێت و ئەوە یاسایەکی یەکجارەکی بکەین، نەك ئەو یاسایە نابێتە چارەسەر، ئەویش بە تاپۆ کردنی زەویەکانی یەکجارەکی لەسەر ئەو جوتیارانەی کە حەقی تەسەروفی، یان بەپێی یاسای ژمارە 90 ئەوە بووە، ئەگەر رووپێو بکرێت، من پێم وایە جوتیاریش ئێستا دەبێت سی دۆنمی وەرگرتبێت، جوتیار هەیە نۆەد دۆنمی بۆ نووسراوە، ئاغاش هەیە دوو هەزار دۆنمی بۆ نووسراوە بەبێ ئەوەی تاپۆ بێت هەر بەو یاساییە وەریگرتووە، دەکرێت عەدالەتێکی بۆ بکەین، ئەگەر بمانەوێت کەرتی کشتوکاڵ زیندوو بکەینەوە، هەر تاپۆ کردنەکە دەبێتە مولکی خۆی و چارەسەری زیاتری دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئیسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتیوانی لە لیژنەی زراعی دەکەم، بەڕاستی رەنگە لە ماددەی یەك (أ و ب)یەکە کێشەی ئەوانە چارەسەر دەکات ئەو شوێنانەی کە تەسفیە نەکراون، بەتایبەتی ئەو ناوچە سنووریانە دەگرێتەوە، ئەوەی کە جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێدا، من باسی قەزای چۆمان دەکەم کە شارەزاییم لێی هەیە، قەزای چۆمان بەشێکی کراوە، بەشێکی نەکراوە، ئەو بەشانەی کە کەمی کراوە، ئەو بەشانەی کە کراوە خەڵك بۆتە خاوەنی ئەرزی خۆی، ئەوەی کە نەکراوە بەهۆی بوونی شۆڕش و بەردەوامی شۆڕش لەو ناوچەیەدا ماوەتەوەو خەڵك تێیدا زەرەرمەند بووە، ئەوە (أ وب)یەکە لە ماددەی یەکەوە چارەسەری دەکات و هەموو خەڵك بە حەقی خۆی دەگات، بەڵام ئێستا لە دوای ئەوەی کە قەزای چۆمان بەتایبەتی لە شارەوانیەکانی هەموو ئەوانەی کە ئەمیری کراوە، مەسەلەن گەڵاڵە کە کاتی خۆی بەلەدییەی هەبووە، بەڵام هیچی ئەتفا نەکراوەو ئەمیری نەبووە، هەر خەڵك هەبووە زەوی و زاری خۆی هەبووەو مولکی خۆی هەبووە، ئێستا هەمووی بۆتە ئەمیری و ئەتفا کراوە، مالّی حکومەتەو خەڵك ناتوانێت تەسەروفی بە مالّ و مولّك و زەوی خۆی بکات، ئەو ناوچانەش شاخاوین و خەڵك هەیە یەك پارچە زەوی هەیە، پارچە زەویەکەش بۆتە هی بەلەدییەو ئێستا خەڵك ناتوانێت تەسەروفی پێ بکات، بەڕاستی من تەئیدی ئەوەی دەکەم ئەوەی لە فەقەرەی (ج)مدا هاتووە، خەڵك تەعویز بکرێتەوە، یەعنی ئەوەی کە خەڵك هەیەتی چۆن بێت، مەسەلەن ئەرزێك ئیتفا دەکرێت خەڵك دەگاتە حەقی خۆی و دەبێتە خاوەنی ئەوەی کە لە 8٪ەە، لە 12٪یەە، لە 20٪ەە، چەندی پێ دەدرێت لە سنووری سەر سنووریش بە هەمان شێوە لە شارەوانیەکان ئەوانەی کە ئەرزی هەیە ئیتفا بکرێت و بگاتە حەقی خۆی و حەقیان پێ بدرێتەوە، ئەوە نەکرێتە مەهانە کە کاتی خۆی تەعویزیان وەرگرتووەو رۆیشتوونە، ئەوە بەهۆی شۆڕش و پێشمەرگایەتی خەڵك تووشی ئەو وەزعە بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال قاسم فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئیدی قسەی کاك باپیر دەکەم بەڕاستی ئێمە نابێت کارێك بکەین ئەوانەی ئیستیفادەیان لێ کردووە، بەتایبەتی جوتیار لە قەرارەکە زەرەرمەندن لەگەڵ ئەوەشدا پێداچوونەوەیەکی باش بکرێت، ئەو پێشمەرگانەی کە نەیانتوانیوە لە کاتی خۆیدا بگەڕێنەوە سەر ئەرزەکانی خۆیان، لەبەر زورێ سیاسی ئەوانە تەعویز بکرێن، هەروەها خاڵێکی تر، بەنیسبەت صیاغەکەوە هەر کەسێك سەیری ئەمە بکات وا دەزانێت مەجلیسی سەورە هێشتا هەر ماوە، ماددەی هەشتەم یەکەم لە بڕگەی چوار (الاراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المنحل)ێکی بۆ ئیزافە بکرێتە سەری، بۆ ئەوەی وازیح بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من خۆم لە لیژنەی کشتوکاڵم ئەو صیغەیەی کە خوێندرایەوە هیچ ئیشکالم لەسەر نییەو پشتیوانی لێ دەکەم، بەڵام یەك فەقەرە هەیە، فەقەرە سێ دەڵێ (ئەو زەویانەی داچێندراون بەدرەخت بۆ ماوەی کە لە دە ساڵ کەمتر نەبێت، بە رەئی من ئەو دە ساڵە زۆرە بکرێتە پێنج ساڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی سێیەمی پێشنیار کراو (تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم.....) دانراوە (مدة ستة اشهر)، من وام پێ باشە ببێتە (في مدة اقصاها ستة اشهر) ئان (لا تتجاوز سته اشهر) بەڵکو زووتر، تەعبیرەکە دەقیق تر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس مولاحەزەیەکی بەجێیە، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە لە قسەی برایان و خوشکان باسی زۆر کێشەکان دەکرێت، مەسەلەی عقودی زراعی و خارجی حدودی بەلەدیات لە دێهاتەکان و ئەوانەی عەقدی زراعەیان هەبوو، ئەوانەی بوونە پێشمەرگەو ئەوانەی بەجێیان هێشت بوو، ئەگەر بە قانون خاڵی تایبەتیشیان بۆ نووسرا بێت لە زەمانی بەرەی کوردستانی بەنیسبەت موحافەزەی هەولێری من زۆرم تێدا هەبوو، هەموو ئەو عقودانەمان گێڕاوە هەتا ئەوانەی کە عاردی

فەلاحەکانیشیان کرا بوو بە قانونی نیوە تۆی عەشایری حەسرمان کرد بوو و هەموو ئەرزەکانیش گەڕاونەتەوە، بەڵام لە ناحیەی قانونی گەڕاوەتەوە سەر ناویان، یان نەگەڕاوەتەوە ئەوەی نازانم، بەڵام من ئیقتیراحێك دەکەم کێشەی زەوی لە کوردستان بە عام ئەو قانونەی کە دەرچووە، جگە لە قانونی زەمانی عەبدولکەریم قاسمی هەمووی غەرەزی سیاسی دەرچووە، بۆیە جەنابی وەزیریش لێرەیە بە رەئی من بیر لەوە بکرێتەوە قانونێکی نوێی ئیصلاح زراعی لە کوردستان دەربکرێت، کە شمولی و ئیعادەی نەزەر لە هەموو قەرارات و سلبیات بکرێتەوەو کەموکورتیەکانی کە لەم قەراراتانەی رابردوو دراون لە حکومەتی مەرکەزی عێراقی هەمووی چارەسەری تێدا بکرێت با ئینجا ئەو دیراسەتە سالێك، دوو سالّ دەوام بکاتن، بەو کێشەیە بەشێك لەوێ جیاوازیان هەیە، مەشاکیلی زەوی لە مەنتیقە شاخاویەکان جیاوازە، هی مەلاك جیاوازی هەیە، حیصە جیاوازی هەیە، دەشتی قەراج 120 دۆنمی هەیە، مولکیە 160 دۆنمی هەیە، ئەوی دیکە سی دۆنمی هەیە، کۆمەلێك مەشاکیل هەیە، ئەگەر بە قانونێکی نوێ کێشەی چارەسەر کردنی زەوی دەرنەچێت لە کوردستان، سەد سالّی تر بە تەسەوری من ئەمە جێ بەجێ نابێت، ئەمە لایەنی یەکەم.

لایەنی دووەم/ من سەد لە سەد تەئیدی بڕگەی (ج) دەکەم و تەئیدی ئەو پێشنیارەش دەکەم، کە ئیزافەکەیان کردووە، بەڵام من داوا دەکەم ئەو کارەی کە بۆ وەزارەتی بەلەدیە کە نەصەکەمان لەلا نییە لە زیمنی بڕگەی (ج) دابنرێت تا ئەو ماددەیە تەواو بکرێت، ئینجا پێویستە لەسەر وەزارەتی بەلەدیە ئەم شتانە جێ بەجێ بکات، چونکە ئەمە مەبەدەئی تەعویزەکە با لێرە قەرار بدەین، نەك بەجێی بهێڵین بۆ وەزارەتی بەلەدیە، مەبەدەئی تەعویز بۆ ئەو کەسانە کە ئەو ماددە دەیگرێتەوە لێرە قەرارەکە بدرێت، ئینجا یان بیکەینە فەقەرەیەکی تر، یان لە عەینی ماددە بڵێین پێویستە وەزارەتی بەلەدیە بۆ ماوەی پێنج مانگ، شەش مانگ ئەو شتە بکاتن، ئەوەی کە باسی دەکرێت لە موناقەشە، ئێمە خانوومان لێ داگیر کرا بوو، خانوومان صادیرە کرا بوو بە قەراری مەجلیس قیادەی سەورە، فرۆشرا بوو، سێ دەست و چوار دەستی کرد بوو، هەر لەو پەرلەمانەی قەرار درا هەموومان بۆ ئیعادە کراوەو وەرمانگرتەوەو بەبێ ناخۆشی و بە ئیتیفاقیش وەرگیراوە، ئەوەش ئەگەر قەرارێك لە پەرلەمان دەربچێت قانونەکە جێ بەجێ بکەن کەس موشکیلەی نابێت، بەڵام ئەوەی کە عاردی لێ سەندراوە حەقی تەسەروفی هەبووە، یان تاپۆ نەبووە، مولکی دەوڵەت بووە، حەقی تەسەروفی هەبووە، ئەمە ئەسبابەکەی هەمووی دەزانین کە جەریمەی ئەوە بووە سەر بە شۆڕشی کوردستان بووە، یان پێشمەرگە بووە، ئایا ئێستا بە بەر حدودی بەلەدیە کەوتووە، ئێمە ئەو حەقەی بفەوتێنین ئینیتقامی چی لێ دەکەین، ئینتیقامی ئەوەی لێ دەکەینەوە کە ئینسانێکی نیشتمانپەروەر بووە، ئەوی دیکە جیرانەکەی وی پێشمەرگە نەبووە، لە شۆڕش نەبووە چ مولکی لێ زەوت نەکراوە، ئەویتریش پێشمەرگە بووەو مولکی زەوت کراوە، نابێت حەقی بدرێتەوە، بە رەئی من ئەو ئیزافەی کە بۆ وەزارەتی بەلەدیە دانراوە لە بڕگەی (ج) ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەکو بەڕێزان لە پێش خۆم باسیان کرد، بەڕاستی کێشەی زەوی کێشەیەکی قورسە، چونکە زەوی یەك صنف نییە، زەوی چوار صنفە، زەویمان هەیە مولکی سرفە، زەویمان هەیە مەملوکی دەولەتە، زەویمان هەیە گرێبەستە، عەقدی زراعییە، زەویمان هەیە کابرا پەنجا سال پێش ئێستا باوکی رەشمالی لەسەر هەڵداوە ئێستا بە زەوی خۆی دەزانێت، لەبەر ئەوە ئەوەی مام رەشاد گوتی سەد لە سەد تەواوە، دەبێت یاساییەك دەربچێت چارەسەری ئەو کێشانە بکات، من دڵنیام لە جیاتی هەموو ئەندام پەرلەمانەکانیش دەتوانم بڵێم هەموومان پشتیوانی لەوە دەکەین ئەوانەی کاتی خۆی بوونەتە پێشمەرگە لە پێناوی ئەم خاك و خۆڵە، حکومەتی داگیرکەر یاسایەکی دەرکردووە، ئەوانەی بێ بەش کردوون و مولکەکانیان بەناو نەکردوون و تەسویەی نەکردووە بۆیان، کێ هەیە پشتیوانی ئەوانە بکات، هەموومان پشتیوانی ئەوانە دەکەین، بەڵام کە دەڵێین تەعویزیان بکەینەوە بە یاسای ژمارە پێنج، خۆ یاسای ژمارە پێنج لە ساڵی 2007 لەو پەرلەمانە دەرچووەو تەنها تەعویز دەداتە ئەو صنفانەی کە مولکی سرفن، دەداتە ئەو صنفانەی کە مولکی دەولەتن، مولکی سرف لە 20٪ی دەدرێتێ، مولکی دەولەت لە 12٪ی دەدرێتێ، بەڵام عەقدی زراعی کە جوتیار ئێستا هەیەتی لەگەڵ حکومەت، یان ئەوانەی کە بیست ساڵ، سی ساڵ پێش ئێستا باوکیان لەسەر بووەو تەسەروفیان هەیە، خۆ ئەوانە هیچ وەرناگرن، لەبەر ئەوە منیش پێشنیار دەکەم، داوا لە بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ دەکەم لەگەڵ لیژنەی کشتوکاڵ بیر بکەنەوەو لەگەڵ لیژنەی یاساو لیژنەی شارەوانی یاسایەکی شمولی دەربکەن، بۆ ئەوەی هەموو جوتیاران و هەموو خەڵکی کوردستان ئەوانەی خاوەن مولکیش بووینە، خۆ بەڕاستی ئەوانیش کافر نین با کابرا ئاغا بوو بێت و کوێخا بوو بێت، یەعنی ئەوەی مولکی هەیە حەقی خۆیەتی مافی خۆی وەربگرێت، یەعنی بەڕاستی یاساییەك دەربچێت هەموو خەڵك تێدا سوودمەند بێت، بەڵام بەڕاستی ئەو یاسایە کێشەی زەوی بە تەواوەتی چارەسەر ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیروت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەرەتا دەستخۆشی لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ دەکەم، بۆ ئەو ماندوو بوونەی کردویانە بۆ زیاد کردنی ئەو بڕگەیە، بەڵام بە رەئی من ئەو بڕگەیە کە زیاد کراوە بۆ فەقەرەی (ج) رووتر بێت باشترە، ئەو پێشنیارەی لیژنەی کشتوکاڵ وابزانم زۆر باشتر چارەسەری کردووە لەوەی کە لیژنەی یاسا خوێندیەوە بە هاوبەشی، لەبەر ئەوەی لیژنەی کشتوکاڵ بە روونی چارەسەری کردووەو وا دەکات لەو یاسایەدا قەرەبوو بکرێنەوە، ئەوەی هاوبەشەکە باس لەوە دەکات شارەوانی بۆ خۆی بەدواداچوون بکات و راپۆرت ئامادە

بکات، لەبەر ئەوە ئەگەر لێرە بڕیاری قەرەبوو کردنەوەکە نەدرێت، بەڕاستی ئەو خەڵکە کێشەکەی چارەسەر نابێت، چونکە خەڵکێکی زۆر هەروەکو باسیان کرد زەویەکە هی خۆیانە بەڵام شارەوانی کردوویەتیە مولکی خۆی، ئەگەر لێرە نەگوترێت پێویستە قەرەبوو بکرێنەوە، شمولی یاسای ژمارە پێنج ناکات، لە لایەکی ترەوە باس لە شەش مانگ دەکرێت بۆ ئامادە کردنی راپۆرت، بەڕاستی بەپێی ئەو رۆتینەی لە کوردستان هەیە لە بەڕێوە چوونی کارەکان و سەردانی دامودەزگایەکان قەت بە شەش مانگ ناتوانن ئەو کارە ئەنجام بدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بوزو هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سێ تێبینیم هەیە لەسەر ئەو یاسایە، یەکەمیان/ ئێمە ئەو یاسایەمان دەرنەکردووە ژمارە (90) ساڵی 1975، پێم وایە وەکو یاسایەکانی تر دەبوایە بگوترا بوایە (تعديل تطبيق القانون) هەروەها لە بڕگەی (أ)یش (يحل محلها) ئەو ماددەیە، بەڵام لە نیهایەتی کە دەڵێت (على ان لا تتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية) یەعنی دەبوایە باسی کرا بوایە بە تەفسیلی، ماددەی دووەم هەمووی داڕێژرا بوایە، ئەوە یەك.

خاڵی دووەم/ لەگەڵ بۆچوونی لیژنەی شارەوانیم، بەڕاستی ئێمە نابێت لێرە دوو دڵ بین، یاخود لەوەی بترسێین مافی قەرەبوو کردنەوە بۆ ئەو خەڵکانە تەسبیت بکەین، جەنابی وەزیر باسی ئەوەی کرد، کە ئەو یاسایە دەرچووە مەبەستێك لەو مەبەستانە ئەوە بۆ ئینتیقام کردن لەو خەڵکانەی کە تێکەڵی شۆڕش بووینە، یان بووینە پێشمەرگە، باشە بۆ لێرە دوو دڵ بین لەوەی کە ئەو مافەی تەسبیت بکەین، لێرەدا کە ئێمە باس دەکەین وەزارەتی شارەوانی لە ماوەی شەش مانگ دیراسەتێك ئامادە بکات، خۆی صیغەیەکی باشە، بەڵام موەفەق نییە، یەعنی لە رووی قانونی فەقەرەیەك لەناو ماددەیەك ببێتەوە دەڵێت فلان وەزارەت شەش مانگ دیراسەتێك تەقدیم بکات، پێم وایە تەئجیل بکرێت، وەزارەتی کشتوکاڵ خۆیان ئەو دیراساتە ئامادە بکەن، چونکە لە هەمان ئەو قانونە دێتن، هەتا وەزارەتی شارەوانیش ئەگەر بێتو دیراسەتەکە بکات و پێشنیار تەقدیم بکات، دیسان دەبێت تەعدیلی بکەینەوە، باشە با ئێمە ئەو یاسایە دوا بخەین، هەم لیژنەی شارەوانی لەگەڵ وەزارەت و لیژنەی یاسایی پرۆژەیەکی تر تەقدیم بکەن تێرو تەسەل بێت.

خاڵی سییەم/ من نە مەلاکم، نە جوتیارم، بەڵام پێم وایە ئەو یاسایانەی کە دەرچووە وەکو ژمارە (90) ساڵی 1975، یەعنی وەکو کاك رەشاد باسی کرد لە هەندێك لەو یاسایانە نووسراوە (فقط للحكم الذاتي) واتە مەبەستێکیان تێدا بووە، تەنها بۆ تێکدانی سەقامگیری سولەمی ئیجتیماعی کوردستان، هەروەها دروست کردن و قۆل کردنەوەی ناکۆکی جیاوازی لەناو کۆمەڵگای کوردەواری و کۆمەڵگای کوردستانی، من پێم وا نییە حزبی بەعس یەعنی جوتیاری خۆش ویست بێت و رکی لە مەلاك ببێتەوە، بە پێچەوانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك سواره فەرموو.

بەڕێز سواره محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەستخۆشی لەو پرۆژەیە دەکەم، بەحەقیقەت بەجوانی وەکو کاك شێروان مەوزوعەکەی روون کردەوەو کاك رەشادیش هەر بەنیسبەت حدودی بەلەدیەوە مەوزوعەکەی باس کرد، بە حەقیقەت ئەمە غەرەزێکی ئینتیقامی بوو، ئینتیقامی لە کێ؟ لەو خەڵکە قەومیەی حەرەکەی کوردی بوو، لەگەڵ حەرەکەی کوردی و تەئیدی حەرەکەی کوردی، هەموو زۆر ناوی پێشمەرگە دەبەن، خەڵك هەمووی بە عام پێشمەرگە نەبوو، بەڵام خەڵك لەگەڵ حەرەکەی کوردی بوو، شریتە حدودیەکان هەر لە خانەقینەوە تا دەگاتە زاخۆ ئەوانەی کە لەگەڵ حکومەت نەبوون، تەئیدی شۆڕش و حەرەکەی کوردیان کرد، حکومەتی بەعس بیری لەوە کردەوە بۆ چارەسەرو ئینتیقامێك، کە وەکو ئینتیقامێك لەو خەڵکە بکاتەوە، هات قانونی ژمارە (90)ی دەرکرد، قانونی ژمارە (90)ی دەرکرد بەس بە تەنیا بۆ مالیکەکان نەبوو، فەرقی شێخ و ئاغایەکانی نەکرد، فەرقی جوتیارێك و کرێکارێکی نەکرد، هەمووی بە یەك چاو سەیر کرد، بە یەك چاو دوژمن سەیری ئێمەی کردووە، فەرقی مەلای مزگەوتەکان و فەرقی کابرایەکی شوانی کێوەکانی نەکرد، هەتا حەیوانی کێوەکانیش روحمی پێ نەکرد، ئەو قانونە لە پێناوی ئەوە دەرچووە، قانونێکی بە حەقیقەت ئینتیقامی بوو لەگەڵ میللەتی کورد، بەتایبەتی هەر بۆ مەنتیقەی حوکمی زاتی وەکو عەرزم کردن بە درێژایی شریتی حدودی ئەمە ئەوەی لەگەڵ حەرەکەی کوردی بوو، خەڵکێکی تریش هەبوو لەناو شارەکاندا هەر لەگەڵ حەرەکەی کوردی بوو، نەیانتوانی لە شارەکان بمێنێنەوە ئەوانیشی هەر بێ بەش کرد لەو مەوزوعە قانونێکی دەرکرد، قانونی رەقم (90) لە پێشدا قانونی ئیصلاحی زراعی، یان قانونی با بڵێین مولکداری، هەر کەسێك پێنج سال حەقی تەسەروفی بوو بێت بەبێ نیزاع یەکسەر تاپۆ لەسەری تاپۆ دەکردوو مولکی سرفی خۆی بوو، بەڵام ئەو خەڵکانەی لەگەڵ حەرەکەی کوردی بوون ئیمانیان هەر بەوە نەبوو، ئیعلانی تەسویەیان لە مەنتیقەی خۆیان نەکرد، ئیعلان تەسویە لە مەنتیقەی شریتی حدودیەکانی بە هیچ نەوع کە ئەرزی دەکرن نەکراوە، لەبەر وەزعی حەرەکەی کوردی، جا روون کردنەوەیەك لەم بابەتە، جەنابی وەزیر باسی نوقتەیەکی زۆر باشی کرد، کە دەڵێت قەزیەی تەعویز، تەعویز بەس باخەکانی گرتەوە، چونکە لە پێشدا بە قەراری رەقم (90) مولکیەتی لە هەموو خەڵك سەندەوە، لە جوتیار، لە خاوەن مولکەکان چ ئاغا، چ شێخ هەر کەسێکی تر بێت بە عام لێی دەسەندنەوە، تەعویز بەس درا بە باخەکان، تەعویز بە مولك نەدرا، خەڵکێك ئەگەر دە هەزار دۆنم زەوی هەبێت، زەوی دێمەکاری، یان زەوی بەراو یەك فلس تەعویزی وەر نەگرتووە، چونکە شمولی نەکردووەو بەو قانونە لێی سەندراوەتەوە، بەس تەعویزی باخەکان دراوە هەر بۆ روون کردنەوەیەك جەنابتان بزانن کە حکومەتی بەعس، رژێمی رووخاوی بەعس ئینتیقام و ئەم وەزعە لە میللەتی کوردی کرد بوایە، ئێمەش هیچ نەبێت چاو بەوە بخشێنینەوەو رەحمێك بکەین بەو خەڵکانەی کە لەگەڵ حەرەکەی کوردی بوون، کە ئیمانیان بە حەرەکەی کوردی بووە، چ لە دێهاتەکانمان، چ لە حدودی بەلەدیەی شارەکان، ئەو شارانەی کەوا خەڵك صاحێب مولك بووە لەناو شارەکانداو، هەر ئەو روون کردنەوەیە من عەرزی جەنابتان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخەڵڵا فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان پێشنیارم هەیە کە دەڵێت (تعدل المادة الثانية) بە من ئەو قەرارە هەر دەبێت ئیلغا بکرێتەوە، پێویستە ئەو قەرارە ئیلغا بکرێتەوە، بەڵام دەربارەی فەقەرە (ج) من مولاحەزەم هەیە پێم وایە ئێمە شتێکی چاکمان کردووە، کە ئەوەمان لابردووە، دەمانەوێت هەر یاساییەك کە دەریدەکەین چارەسەری کێشەی پێ بکەین، چارەسەری شتێکی بکەین کە خەڵکێك غەدری لێ کراوەو حەقی خوراوە حەقەکەی بۆ بگەڕێتەوە، من پێم وا نییە ئەو فەقەرە سێیەی لیژنەی یاسایی و کشتوکاڵ کە دیاری دەکەن بەلەدیە تا شەش مانگی تر شتێك ئامادە بکات و چارەسەری ئەو وەزعەی بکات، پێم وایە دەبێت ئەو فەقەرەیە ئیلغا بکرێتەوەو لە جێی شتێکی وا دابڕێژین بۆ ئەو کەسانەی کە فیعلەن بە مەغدوری دەزانین، بەناوی پێشمەرگە غەدری لێ کراوەو حەقی لێ خوراوە، ئەوانەش پێم وا نییە، ئەوانە هەمووی لە سنووری شارەوانیەکاندا ئەوەندە شتێکی زۆر نییە، ئێمە ئەوەندە لێی بترسێین کە نەتوانین تەعویزەکەی بدەینەوە، ئەگەر بەڕێزتان ماوەم بدەن فەقەرەی یەکەم لە قەراری مەجلیس قیادەی سەورە بۆ بەڕێزتان دەخوێنمەوە، بۆ ئەوەی پتر هەموو برایانی پەرلەمان بە تەواوی تێ بگەن کە ئەو زەوی و زارانە چۆن زەفت کراون:

(اولاً/ تتولى وزارة الزراعة والاصلاح الزراعي ادارة واستغلال الاراضي الزراعية العائدة للاشخاص الخاضعين وغير الخاضعين باحكام قانون الاصلاح الزراعي الواقعة في منطقة الحكم الذاتي، الذين امتنعوا عن زراعتها او التحقوا بالعصاة) ئەمەش لێرە مەبەستی ئەساسیەکەمان لێرە ئەوانەنە کە پێیان گوتراوە عوسات، ئەو عوساتانە حەق وایە لێرە ئێمە شتێکی ئەوەندە گران نییە ئیلزامی وەزارەتی بەلەدیات بکەین، فیعلەن ئەوانە حەقی تەسەروفیان هەبووە، لەو وەختەی کە پێشمەرگە بووینەو لە دەرەوە بووینە، نەیانتوانیوە بێن حازر ببن وەکو هەموو خەڵکانی تر ئەو حەقەیان پێ بدرێتەوە، ئەوی تریش لە فەقەرەی یەك و دوو ئێمە هەموو رەئیمان لەگەڵە، پێمان وایە شتێکی باشیان کردووە، بەڵام ئەوەی کە بە غموزی دەزانین ئەو فەقەرەیە کە دانراوە بۆ چارەسەری ئەو فەقەرە (ج)ی، بەڵام پێم وایە زۆر باش نییە، وەکو پێویست چارەسەری ئەو کێشەیە ناکات، من تەئیدی رەئی لیژنەی شارەوانی دەکەم، پێویستە ئێمە لێرە شتێك بکەین بۆ ئەو خەڵکە مەغدورەی، نەك ماوە بدەین دیسان شەش مانگی تر، ئایا دەکرێت، یان ناکرێت، ئەوە شتێکی تره، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئێمە بچینەوە مێژووی زەوی لە عێراق بەتایبەتی لە کوردستان، بەڕاستی لە سەردەمی سۆمەر و بابلی و ساسانی بێتەوە بۆ سەردەمی ئیسلام، ئەوجا عوسمانی، ئینجا ئینگلیز، ئەوجا پاشایەتی لەعێراقدا، بەڕاستی کێشەیەکی دوورو درێژو فراوانی بەجێ هێشتووە، تاوەکو بگاتە سەردەمی با بڵێین سەورەی چواردەی تەموزو ئەوە، یەعنی من تەئیدی مام خورشید دەکەم، ئێمە پێویستە بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشە ئاڵۆزانەی کشتوکاڵ دوای دیراسەیەکی ورد قانونێکی تایبەت بە چارەسەر کردنی هەموو کێشە کشتوکاڵیەکانمان هەبێت، بەڕاستی ئەمە پینەیە، من بۆ خۆم رەئیسی وەحدەی ئیداری بوومە، رەنگە سێ

سەد، چوار سەد کێشەی کشتوکاڵیم بینووە، کە ئێمە سەرۆکی ئەو لیژنانە هەیە، بەڕاستی هەندێك جار لەنێوان جوتیار و جوتیار، هەندێك جار لە نێوان جوتیارو مەلاك، کە بەڕاستی هەندێك کێشەی ئاڵۆز ئەوە بووە، پێم وایە ئێمەش نەمانتوانیوە چارەسەری زۆریان بکەین، زۆرێکیان بێ چارەسەر ماوەتەوە، ئەوانە لەبەر ئەوەی قانونێکی موەحەد نەبووە، هەندێك لە ناوچەکانی کوردستان تا ئێستا قانونی 117ی ساڵی 1970 جێ بەجێ دەکرێت، هەندێکی قانونی 90ی ساڵی 1975 جێ بەجێ دەکرێت، بۆیە ئێمە پێویستە بەڕاستی قانونێکمان هەبێت بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشانە، سەبارەت بەو پرۆژە یاساییە ئەگەر باس لەوە دەکرێت بەهۆی شۆڕشی کوردەوە هەندێك کەس زەوی زراعیان لێ وەرگیراوەتەوە، بڕیارێك هەیە لەو پەرلەمانە هەر کەسێك بەهۆی شۆڕشی کوردەوە، ئەگەر زەوی، خانوو هەر شتێکی لێ وەرگیراوەتەوە، بۆی دەگەڕێننەوە، وەکو مام خورشید ئیشارەی پێدا، پێم وایە رەنگە چارەسەرێکی ئەوە بکات، سەبارەت بە ئەو زەویانەی کە دەکەوێتە ناو سنووری شارەوانی، ئێمە لە بڕیاری پێنجی 2007، ئەویش دیسان چارەسەری ئەو کێشەیەمان بۆ دەکات، ئەگەر هەر سوور بین لەسەر ئەم پرۆژەیە بڕوات، من تۆزێك مولاحەزەی قانونیم هەیە دەڵێت (كل من ادعى حق التصرف في ارض اميرية) حەقی تەسەروف خۆی لە قانوندا حەقێکی عەینییە، ئەسڵیە بە قانون تەسبیت دەکرێت، یەعنی حەقە ئێمە ئەو وشەیە بگۆڕین بە ئیستیغلال، یان بە ناوێکی تر، چونکە لەبەر ئەوەی کە تۆ گوتت حەقی تەسەروفی هەیە بە قانون بۆی تەسبیت کراوە، ئینجا سەبارەت بە زەوی ئەمیرییە، زەوی ئەمیرییە بەپێی قانون ژمارە (53) تەصنیفی هەرچی زەوی زراعی هەیە لە عێراق لە ساڵی 1976 یەکلا کراوەتەوە، ئەرزی ئەمیرییە کراوەتە سێ بەشەوە، ئەمیریەی سرف، ئەمیریەی موفەوەزە بە تاپۆ، ئەمیرییەی تاپۆ بە لەزمە، یەعنی پێویستە لێرە کە دەڵێت ئەرزی ئەمیرییە، کام ئەمیرییە؟ ئەمیرییەی سرف، ئەوە ئاماژەی پێ بدرێت، ئەگەر لێی سەندراوەتەوەو موفەوەزە بە تاپۆ، یان بە لەزمە بووە، ئەوە بابەتێکی تر، ئینجا لێرە ئاماژە بە قانونی ئیصلاحی زراعی بکرێ، پێویستە ئاماژە بە ژمارەی قانونەکە بدرێت لێرە لە پرۆژەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەرەتا کاك شێروان تەوزیحێکی باشیدا، بەڵام بەڕاستی ئەوەی کە مام رەشاد باسی کردو جەنابی وەزیری زراعە تەوزیحیدا، من وای لێ حاڵی دەبم ئێستا باسی ئەو گرفتانە دەکرێت، ئەو زەویانەی کەوتونەتە سنووری شارەوانیەکان و دەیانەوێت چارەسەریان بکەن، یاخود تەعویزیان پێ بدرێت، ئەوە بەڕاستی باسی زەوی بوو کە کاك باپیر کاملا بەتایبەتی لە مەنتیقەی پشدەر کە ئێمەش شارەزاین زۆرتر، من وا دەزانم ئەگەر پەرلەمان و حکومەتی هەرێم بتوانن یاساییەکی وا دەرکەن و گرفتی زەوی و زار لە کوردستان چارەسەر بکات، دەبێت بە دڵ خۆشیەوە بزانین، کەوا دەستکەوتێکی گەورەی مێژوویی بۆ پەرلەمان و بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان تۆمار دەکرێت، لەگەڵ دەستکەوتە مێژوویە گەورەکانی دیکە، بەڵام ئەگەر لەو دانیشتنەو لەو یاسایەی دەردەکرێت، چارەسەری تەنها ئەو زەویە زراعیانە بێت کە کەوتونەتە

سنووری شارەوانیەکان، بەڕاستی دەتوانین بڵێین یاساییەکی بۆ دەردەکرێت و چارەسەری بۆ دەکرێت، چونکە ئێمە لە کوردستاندا ئەوەی کە برادەران باسیان کرد، کۆمەڵێك قانونی جیا دەرکراوە تا ساڵی 1975، مەسەلەن تا ساڵی 1995 کۆمەڵێك شت دەرچووە، ئەگەر لە ساڵی 1953ەوە بەرەو سەرەوە تر کاتی قەرارى تەسویەو مەساح کراوە، ئەو تەسویەو مەساحە گرفتی زۆری زەوی بەجۆرێك خەڵکی گرفتار کرد، کەوا کێشەیەکی چینایەتی زۆر گەورە دروست بوو، ئەو کێشە چینایەتە دوای تەسویەو مەساح، من لە مەنتیقەی پشدەر شارەزام، یەعنی گەیشتە رادەیەك کەوا کوردستان شاهێدە ئەو حاڵەتە لە پشدەر رووید، ئێستا زۆر گوند لە پشتدەر ئاوەدان نەبۆتەوە، لەوە نییە کە خەڵك گوندەکەی خۆی خۆش ناوێت و زەوی و زارەکەی خۆی خۆش ناوێت و زراعەی خۆش ناوێت، لەبەر ئەوەی لا یەزال خەڵك گرفتارە بە نیزاع و مەشاکیل، بەڕاستی پەرلەمانی کوردستان کە یاسایەکی چارەسەرسازو لە ریشەوە یاساییەك دەربکات بە هاوکاری لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و شارەزایانی ئەو بوارە موعەقدە، بەڕاستی یەعنی جێگەی خۆیەتی کەوا زۆر بە جددی مەوزوعەکە وەربگیرێت، چونکە بەڕاستی ساڵی 1975 کە قەرار 90 دەرکرا، دیسان گرفتێکی تری ئیزافە کرد لەسەر گرفتەکان، بەشێکی چارەسەر کرد، بەشێکی تری کێشەی تری دروست کرد، ئێستا پێویستە پەرلەمانی زۆر بە جددی لە ئایندەدا لە بیری ئەوەدا بێت یاسایەکی گشتگیر دەربکات، بۆ ئەوەی گرفتی زەوی و زار چارەسەر بکات لە کوردستان، نەك گرفتێکی جوزئی ئەوەی دەکەوێتە سنووری شارەوانییەکانەوە، بۆ ئەوەی خەڵك دڵی بە زەوی و زاری خۆی خۆش بێت، بۆ ئەوەی لە قەرارو قانونی تەسویەو مەساح وەختی خۆی ئەو زەویانەی کەوا نیزاعیان لەسەر بووەو چارەسەر نەبوون لە نەتیجەدا بوونە ئەمیری، دیسان گرفتێکی تر ئیزافە بووە، ئەو دوو تەرەفەی کەوا بۆتە ئەمیری هەردووك، دوو تەرەف خۆیان بە صاحێبی ئەمیری مولك دەزانن، لەو سەریشەوە حکومەت خۆیان بە خاوەن مولك دەزانن، ئێستا گرفتەکان بە موعەقدی ماوەتەوە، لەبەر ئەوە داوا دەکەم لە پەرلەمانی بەڕێزی کوردستان کەوا لە بیری دانانی یاسایەك بێت، یاسایەکی گشتگیر، بۆ چارەسەر کردنی زەوی و زاری زراعی لە هەموو کوردستاندا، ئەو کاتە دەزانین کەوا چ مەفخەرەو شانازییەك بۆ پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان دەردەچێت و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت یاسای ژمارە (90) ئێمە دەبێت بزانین کە چ کاتێك ئەو یاسایە دەرچووە، ئەو یاسایە لە ساڵی 1975 دەرچووە، لە کاتێك کە دوای نیسکۆی شۆڕش دەرچووە، وەختێك بووە بۆ ئەوەی ئەو ناوچانە هەر هەمووی لە خەڵك چۆڵ بکرێت و رەهەندی نەتەوەیی، ئەبعادی قەومی لە بەینی پارچەکانی تری کوردستان نەمێنێتن، ئەو پەیوەندییە کۆمەلایەتیەی کە لەنێوان بەشێکی کوردستان و بەشێکی تری هەبووە نەمێنێت و لە هەمان کاتدا شوێنی حەوانەوەی پێشمەرگەش نەمێنێت و ئەوەی پێشمەرگەش بووە تێیدا زەرەرمەند بێت بەپێی ئەویاسایە، ئەو یاسایەش بەناوی (قانون تنظيم الملكية الزراعية في منطقة كوردستان للحكم الذاتي) یەعنی تایبەت بەو ناوچەیە بووە، بۆ شوێنی تر نەبووە، هەم بۆ قول کردنەوەی کێشەی ناوخۆیی، هەم بۆ دابڕینی زیاتری بەشەکانی کوردستان لەیەکتر، دواتر ئێمە دەبێت تێبینی ئەوە بکەین لە سوریاش یاساییەك لەو شێوەیە هەیە، کە حیزامی ئەمنی دروست دەکات بە درێژایی سنووری

رۆژئاواو لەگەڵ باشووری کوردستان، ئەو نیزامە لەوێ ئەوەی دێت لێرەش هەستان ئەو یاسایەیان پیادە کردەوە، کە بە درێژایی پازدە تا بیست کیلۆ مەتر کوردیان لەسەر سنووورەکان لابرد، عەشیرەتی عەرەبیان هێنا ئەو ناوچانە، ئەو ناوچانە هەوڵیاندا لە باشوور دایبەزن، ئەوە بوو بە درێژایی سنووورەکانی کوردستانیش ئەو یاسایەش هاتە پێشی، هەم ئەو ناوچانە لە خەڵک چۆل بکرێت، هەم ئەو دەورە نەتەوەییەش نەمێنێت لەناو پارچەکانی کوردستان، ئەوە یەک.

دووش/ ئەوەی کە تەماشا دەکەین ئێمە بەپێی ئەو یاسایە کێشەیەکی زۆرتر دروست بووە، کێشەکە هەر ئەوە نییە، کە ئەوانەی کەوتبێتە زیمنی سنووری شارەوانیەکان، نەخێر کێشەکە کە تەماشای دەکەین جگە لە ناوچە سنووریەکان، کۆمەڵێك ناوچەی تر بەتایبەت مەنتیقەی مەخمور، مەنتیقەی قەراج، گوێر، کەندیناوە، ئەوە خاکەکەی هەر رۆیشتووە، بەپێی ئەو یاسایە حکومەت هەمووی دەستی بەسەر داگرتووەو بەشێکی بەبەر شەریکەی نەوت کەوتووە، بەشێکی عەرەبی هێنراوەتە سەری، یەعنی بەڕاستی ئەو یاسایە هەوڵێکە بۆ چارەسەر کردنی کێشەیەکی بچووك، یەعنی چارەسەرێکی ریشەیی کێشەی زەوی و زاری کشتوکاڵی، یاخود زەوی و زاری مووڵك ناکات لە کوردستان، منیش لەگەڵ رەئی ئەو بەڕێزانەدام کە باسیان کرد یاساییەکی گشتگیر دەربکرێت، ئەو یاسا گشتگیرە بتوانرێتن بەپێی ئەو یاسایانە هەر هەمووی دیراسەتی بکرێتن بە سوود وەرگرتن لە یاسای ولاتانی تریش، ئێمە یاسایەکمان هەبێت، یەعنی چارەسەرێکی بنەڕەتی کێشەکەمان بۆ بکاتن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو یاسایە کە ئێمە وەکو بڕیارێك دەمانەوێت دەربیکەین لێرەدا، بڕیارە لێرە نووسراوە، نەك یاسا، تەعدیل کردنی ماددەی هەشتی یاسایەکەیە، حاڵەتێکی دیاری کراوە، من لەگەڵ ئەوەدام کە لە پەرلەمانی کوردستان ئێمە ئەوە دەربکەین، لاریمان نەبێت لەسەر ئەو مەسەلەیە، من تەئیدی لیژنەی یاساییش دەکەم لەو رووەوە، با دەربچێت و چارەسەری ئەو گرفتە بکات، ئەوەی کە باسی دەکەین بۆ داهاتوو، لە داهاتووی نزیك لیژنە تایبەتمەندەکان و ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان هەموو لایەك کار بکەین لەگەڵ شارەزایانی تر لە دەرەوەی پەرلەمان ئەو یاسایە گشتگیرەش دابنێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راستە یاسایەکی گشتگیر بۆ بواری کشتوکاڵ زۆر پێویستە، بەڵام ئەوەش لە ئەهمیەتی ئەو پرۆژە یاسایە کەم ناکاتەوە، کە ئێستا لەبەر دەستمان دایەو چارەسەری کێشە قەیرانێکی گەورەی زەوی و زار دەکات لە کوردستان، بەتایبەتی لەناوچە سنووریەکان پشت دائیرەی ئەمنی کە رژێم کاتی خۆی پێی دەگوت، ئەو ناوچانە بەتایبەتی گوند نیشینەکان دەیان ساڵە، سەدان ساڵە لەسەر ئەو زەویانە بووە، من باوکم موالیدی 1916یە لەسەر ئەو زەویەی کە ئێستا لەسەرە لە دایك بووە، هەموو خەڵك دەڵێن بە شان و ملی خۆی ئەو شاخانەی شکاندووەو کردوویەتییە پارچە زەوی خۆی، ئێستا کە بۆی کراوەتە ئەمیری، ئێستا ئێمە هەنگاوێك بۆی دەچینە پێش حەقی تەسەروق دەدەینێ، کە بەڕاستی حەقی تاپۆی هەیە، من لەو رووەوە پشتگیری قسەکانی کاك باپیر دەکەم، کە ئەو جۆرە زەویانە ماوەیەکی یەکجار زۆرە کەسێك هیچ نیزاعێکی

لەسەر نییەو تەسەروف پێ دەکات و لەسەری ماوەتەوە، تاپۆ بکرێت لەسەری، نەك حەقی تەسەروف بدرێتێ، ئەمە لە لایەك. لە لایەکی تر، لەو بڕگە پێشنیار کراوەی کە هەردوو لیژنە ئیتیفاقیان لەسەر کردووەو دەستخۆشیان لێ دەکەم، ئیلتیزامێك دەخەنە سەر وەزارەتی شارەوانی بێ ئەوەی وەزیری شارەوانیش لێرە حازر بێت، ئایا دەتوانێت لە خیلالی شەش مانگ ئەو کارە گرنگە ئەنجام بدات، ئەو مافە بگەڕێنێتەوە بۆ خاوەن مافەکان، من گومانم هەیە لە جێ بەجێ بوونی شتێکی باشە، ئەگەر وەزیری شارەوانی حازر بوایە، لەوانەیە باشترە بتوانرا بوایە دیراسەی بکرێتن. لە لایەکی تر، سەبارەت بە بڕگەی (أ) کە دەڵێت هەر کەسێك گوتی مافی تەسەروفم هەیە، ئەوجا مافەکەی بۆ دەگەڕێتەوە، بۆ ئەوە مافە ئەو کاتە بگەڕێتەوە کە داوای بکات، نەخێر ئێمە ئەسڵەن لە قانونەکەی دەڵێین، هەموو ئەو زەویانە مافەکانیان بۆ دەگەڕێتەوە، پێویست بەوە ناکات تەحریکی دەعوا بکرێت و داوای بکات، کە کەسێك بێت داوای بکات، نەخێر هەموو ئەو زەویانە کە کەسێك هەیە تەسەروفی تیا دەکات بێ ئەوەی داوایشی بکاتن لیژنەی زراعی پێی هەڵستێت و بەخۆی بەدوای دابچێت و مافەکەیان بۆ بگەڕێنێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنیا مولاحەزە ئەویش ئەوەیە وەزیری شارەوانی دەبوایە حازر بێت، بەس لەگەڵ ئەوەشدا پێشی بێینە ناو هۆڵی کۆبوونەوە، ئەو پێشنیارە جەنابی وەزیری کشتوکاڵ بە تەلەفۆن لەگەڵی کردو بۆی باس کردو ئەویش پێی باش بوو، ئەگینا مولاحەزەکەت راست بوو هەر بۆ مەعلومات، کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینیەکانی من کاك خەلیل و کاك سەردار کردیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لە ماددەی یەعنی ئەوەلەن ئیستیسنائەکان کە سێنە لەسەر سێیەم قسەم هەیە، (الاراضي المغروسة بالأشجار لمدة لاتقل عن (10) سنوات)، تەبعەن جەوهری ئەو یاسایە بۆ ئەو ناوچانەیە کە تەسویە نەگەیشتێ، یان ئەوانەنە کە نە تاپۆیە، نە هیچ موستەمسەکاتی قانونی هەیە، یان بە تەعامولی زراعی کار پێ نەکردیە، ئەو ناوچانە تا ئێستاش زۆربەیان خەڵك نەگەڕاوەتەوە بۆ ئەوە، بەتایبەت گوندەکان ئەگەر ناوچەی وەرگرین هەمووی نەگەڕاونەتەوە، چونکە هەموو سالێك تۆپبارانەو قەسفەو خەلکیش ئەو زراعەتە خۆیان بە دە سالّ مەغروس نییە.

دوو/ هەندێك عالەم زەوی هەیە تەغیری سرف بوویە، یەعنی پاش سالّی 2004 خەڵکێك هاتووە کە ئەو دارە کۆنە قەتعی کردووەو دارێکی نوێ داناوە، ئەوەش عومری دە سالّ نییە.

سێ/ زەویەك هەیە كە ئەسڵەن بە داروبار زراعـە نـابێتن، حبوبـەو مـولكی خۆیـەتی، ئـیتر نـازانم ئـەو سـێ خاڵانە كە مەشمولی ئەوە دە ساڵە ناكـەن، ئـەو تـەعویزە بـۆی دەبێـت، یـان بـۆی تـاپۆ دەبێـت، یـان دەبێتـە مولكی تەسەروف.

خاڵێكی تر، فیعلەن ئەوەی مولكی سرف مەنتیقەی ئامێدی هەمووی تا ئێستا كەسێك نییە عەقـدی لەگـەڵ زراعە كرد بێت، تاكو مومارەسەی زراعی لە عاردی خۆی كرد بێت باوو باپیرەكان یەعنی بـە هـەزاران ساڵە لەسەر ئەو عاردەنە، هیچ تەعاموڵێكی زراعە نییە، ئەمە موفتەرەزە یەكسـەر بۆیـان تـاپۆ ببێـت و دروسـت بێت.

چوار/ من لەگەڵ ئەو رەئیەمە كە لیژنـەی زراعـی دروسـت بـبن، تایبـەت بـن بـە تـەنفیزی ئـەو قانونـە لـە جیاتی ئەوە وەزارەتی بەلەدیات هەتا مەشروعەكە تەقدیم بكات بۆ شەش مانگ لیژنـەی زراعـی دەسـت بـە كارەكان بكەن و تەسویەی عاردەكە ئەوە ئەساسی تر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دوا كەس كاك دكتۆر كەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەك لە لای هەمووان ئاشكرایە، كە رژێمی دیكتاتۆری هەر یاسایەكی دەركردووە بەتایبەت لە كوردسـتان دژ بـە مـافی مـرۆڤ و بـە خـەڵكی كوردسـتان بـووە، بۆیـە ئـەو یاسـایانە هـیچ ئەساسـێكی نییـە بـۆ ئێمـە، هـیچ ئەساسێكی نییە كە ئـەمڕۆ پابەنـد بـین لەسـەری، كـە خزمـەتی میللەتەكـەمان بكـات، بۆیـە لـە دەسـتووری عێراقی دائیمی ماددەی سی و سێ ئیشارەتی بـەوە كـردووە كـە دەڵێـت مولـك هـی خـاوەن مولكـە دەتوانێـت تەسەروفی پێ بكات، ئەو رژێمە ئەو مولكانەی بە ئارەزووی خۆی دەستكاری كرد، ئینجا ئەوانەی تـریش كـە تاپۆشیان نەبوو بە سەدان ساڵ لە دەست كەسوكاریان بوو، لەبـەر ئـەوە لیژنەیـەك پێـك هێنـرا بـە مـاددەی (136) لە دەستووری عێراقی دائیم، كە دەڵێت هەیئەی دەعاوی مولكیە، هەیئەی كێشەی مولكداری ئەمـە چارەسەری ئەو كارانە بكات بۆ قەرەبوو كردنەوەیان لە میزانیەی دەوڵەت، نەك لـە میزانیـەی هەرێمـەكان، هەر كەسێك زەرەرمەند بووە لەناو سنووركانی گشتی عێراق بیزیمنیها هـەرێمی كوردسـتان، ئـەو خەڵكانـە مافی ئەوەیان هەیە ئەو زەرەرانەی بەو مێژووە لێیان كەوتووە وەریبگرنەوە، بۆیە واجبە لەسـەر حكومـەتی هـەرێمی كوردسـتان بەدواداچـوونی ئـەو كـارە بكـاتن بـۆ بەدەسـت هێنـانی مـافی ئـەو خەڵكـە بـە قـەرەبوو كردنەوە، ئەوە ئەركی حكومەتی هەرێمی كوردستانە، لیژنەی نیزاعاتی مـولكی لـە هـەموو شـارەكان هەیـە، لەوەیە زۆر لە هاوولاتیانی ئێمە هێشتا موراجەعەتی ئەو شوێنانەیان نەكرد بێت، بـۆ چـۆنیەتی تـەعامول لەگەڵ ئەو زەویانەو لەگەڵ ئەو واقیعەتەی ئەمڕۆ هەیـە، حكومـەتی هـەرێمی كوردسـتان پـرۆژە یاسـایەكی كامل ئامادە بكات لەم پەرلەمانە بڕیاری لەسەر بدرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سـوپاس، زۆر رەئـی تـەرح كـرا، ژمارەیـەك لـە ئەنـدامانی پەرلـەمان ئاماژەیـان بـەوە كـرد كـە دەبێـت یاساییەكی فراوان دەربچێت موعالەجـەی هـەموو لایەنـەكان بكـاتن لـە مەسـەلەی زەوی، كـە پەیوەنـدی بـە

زۆرینەی خەڵکی کوردستانەوە هەیە، ئینجا داوا لە جەنابی وەزیری کشتوکاڵ دەکەم کە بە بایەخەوە ئەوەی وەربگرێتن و دیراسەتی بکاتن، بۆ ئەوەی بگەینە ئەوەی یاساییەکی باشترمان هەبێت، بۆ چارەسەر کردنی هەموو ئەو کێشانەی کە رووبەڕووی کشتوکاڵ دەبنەوە.

دوو/ مەسەلەی گرنگ لەو مەوزوعە کە دێتە پێشەوە لەوانەی کە جەنابی وەزیر خۆی وەڵامی دەداتەوە، نوقتەیەکی جەوهەریە ئەویش خاڵی (ج)ە، خاڵی (ج)ەکە لە پرۆژەی حکومەتدا هاتووە دەڵێت تەسجیل بکرێت بە مووڵکی دەوڵەت، یەعنی بۆ بەڵەدییە، لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ بیدایەتەکەی ئەوەیان بوو کە دەبێت قەرەبوو بکرێنەوە، ئەوانەی کە تاپۆ کراون، لیژنەی شارەوانیش هەروا، جەنابی وەزیر تەفسیلێکی دا، من ئێستاش داوای دەکەم دووبارەی بکاتەوە، لەبەر ئەوەی کۆسپەکانی دێنە پێش، ئەگەر بێتو ئەو فەقەرەیە بەو شێوەیە تۆمار بکرێت، قەرەبوو کردنەکە بێ دیراسەت کردن کێشەکان ئاڵۆزە، هەندێك جێگا هەیە تاپۆی نییە، هەندێك جێگا هەیە هەر بە قسە مووڵکی بووە، بۆ شارەوانی کێشەیەکی گەورە دەبێتن، پێویستی بەوە هەیە دیراسەت بکاتن و ئەو جۆرە ئەرزانەی کە هەیە لە سنووری شارەوانیەکان چینە؟ دیراسەت بکاتن و بۆ ئەوەی ئەم پرۆژەیە دوا نەکەوێتن لەبەر ئەو دیراسەتە، ئێمە هەردوو لیژنەکە لەگەڵ جەنابی وەزیر، لەگەڵ جەنابی وەزیری شارەوانی بە تەلەفۆن وامان بە باش زانی ئەو پرۆژەیە ئیقرار بکرێت وەکو ئیقتیراح کراوە لەلایەن هەردوو لیژنەوە، هەروەها لیژنەی شارەوانیش پشتگیری لە فەقەرەی یەکەم و دووەم دەکاتن، بۆ ئەوەی رانەگیرێتن، ئەو موقتەرەحە هاتە پێشەوە شەش مانگێك مەجال بدرێت بە وەزارەتی شارەوانی دیراسەتێك تەقدیم بکاتن بۆ ئەو شوێنانە، جەنابی وەزیر ئاماژەی پێ کرد دەرەوەی شارەوانی نییە، سنووری شارەوانییەکانە، بە تەئکید پاش دیراسەت کردنەکە قەرەبوو کردنەوەکە دەبێت بکرێت، بەڵام لەبەر رۆشنایی موقتەرەحێکی مەلوس کە دیراسەت کراوە بۆ ئەوەی قانونەکە کە دەردەچێت، یاخود بڕیاری قەرەبوو کردنەوەکە دەردەچێت روون بێتن و قابیلی تەفسیر نەبێتن، قابیلی جێ بەجێ کردنیش بێتن، لەگەڵ ئەو مولاحەزەیەی ئەندامێکی پەرلەمانی بەڕێز دای کە دەبێت شەش مانگەکە یەعنی بڵێین (مدە اقصاها)، بۆ ئەوەی نەڵێتن وەختمان هەیە، لە ئێستاوە دەست پێ بکاتن، مومکینە بە مانگێك تەواوی بکاتن، ئەوجا لەبەر رۆشنایی ئەو دیراسەتە پرۆژەیەك دەنێرێت بۆ ئێمە، بۆ قەرەبوو کردنەوەکەی، من داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم هەندێك مولاحەزات هەیە پەیوەندی بە وەزارەتەوە هەیە، ئەگەر روون کردنەوەیەك بداتن لەسەر ئەو مولاحەزاتانە فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بە حەقیقەت دەربارەی یاسایەکی شامل دەربکەین، تەبعەن ئێمە هەموومان دەزانین دوو یاسا هەیە لە عێراق کاری پێ دەکەن، یاسای 117 لە ساڵی 1970، یاسای ژمارە (90) لە ساڵی 1975 بووە، ئەمە هەموو عێراق دەگرێتەوە پشتی تایبەتمەندیەکدا بە کوردستان قانونی (90) لە ساڵی 1975، ئەمە بە حەقیقەت دوو غەرەزی تێدا هەیە، یەعنی هەندێك جار جانبی ئیجابی تێدا هەیە، جانبی سلبیشی تێدا هەیە، قانونی 90 ئێمە تەقدیریمان کردووە لە نەتیجەی کۆنفرانسات هاتە دیراسات، لە قانونی 90

ماددەی هەشت موشکیلە هەیە، کە تابعێکی سیاسی تێدا هەیە، خصوصەن ئەو مەنتیقانەی کە ئێمە ئیشارەتمان پێداوە، وەکو ئیشکالی دروست کردووە، من تەسەور دەکەم بەو قانونە، قانونی ئەو مەشروعەی ئێمە هی وەزارەتی کشتوکاڵ ئەسڵە، دوای ئەوە مولاحەزەیەك هات گوتی ئەوە تەبعەن لە زیمنی ئەوان موشکیلەی بەلەدیەش هاتە ناوی، کەواتە ئەو فەقەرەیە ئیزافە کرا فەقەرەی (ج) هاتە ئیزافە کرن، لێرە موناقەشەمان کرد کو ئەو فەقەرە (ج)ە لێرە دەربێنین، چونکە ئەوانە دیراسەیەکی شاملتری پێ دەوێت، چونکە کێشەیەکی فراوانترە، هەندێك حاڵەت بووینە تەعویزی خۆی وەرگرتووە، ئان تابعی زراعی نەماوەو بینایەشی لەسەر دروست کراون، یەعنی لە هەر مەنتیقەیەك ئیحتیمالە خصوصیەتی تایبەتی خۆی هەبێت، لەبەر ئەوە ئێمە تووشی کێشە نەبین و تووشی ئیشکالات نەبین، رەئی بۆ ئەوە من پەسند دەکەم لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی باسمان کرد کو ئەم ماددەیە دەبێتە موئەجەل بۆ شەش مانگ، بۆ ئەوەی دیراسەیەکی شامل و تێرو تەسەل بێنێت بۆ پەرلەمان، ئینجا بە موجیبی عەینی قەوانین ئێمە رەفتار لەگەڵی بکەین، یەعنی بە تەسەوری من ئەمە باشترە کو بێن ئێمە قانونێك دەربکەین دوای ئەوە کێشە دروست دەبێت، چونکە لە ئەسڵدا وەکو من گوتم قانونەکە، مەشروعەکە هی وەزارەتی کشتوکاڵ بوو کە فەقەرەی یەکەم و دووەم، من تەسەور دەکەم فەقەرەی یەکەم و دووەم لە 95٪ کێشەکە چارەسەر دەکات، من لەگەڵ ئەوە نیمە ئەمە تەئجیل بکرێت هەتا شەش مانگی تر دیراسەت بکرێت، نەخێر لە 95٪ ئێمە عیلاجی بکەین، تاکو ئێمە لەو مەوقیفە نەبین کو ئەگەر ئێمە ناتوانین 100٪ چارەسەر بکەین، با ئێمە هیچ چارەسەر نەکەین، نەخێر لە 100٪ ناتوانین، با ئێمە لە 95٪ چارەسەر بکەین، من لەگەڵ ئەوەمە ئەو مەشروعە بەو شێوەیە بێت، من دڵنیاشم لە خیلالی شەش مانگ کیفایەتە بۆ ئەوەی موقتەرەحاتی مەلوس و رێك و پێك و دیراسەیەکی شامل بێتە بەر دەستی جەنابتان، زۆر مەسائیل هاتنە بەحس کرن باسی قانونی شامل، یەعنی قانونێکی شامل فیعلەن من لەگەڵ جەنابتانم کە فیعلەن پێویستی بە گۆڕانکارییە، بەس گۆڕانکاری جەزری، دوو شتی زۆر زۆر سەرەکی هەیە کێشەی ئەرازی، ئەوەی تەسویەیە بە ئەو مەشروعە چارەسەر دەکرێت.

دوو/ مەسەلەی عقودە، کێشەیەکی گەورە مەسەلەی عقودە، مەسەلەی عقودیش مەشروعێك لە کۆنفرانسێك لە لیژنەی زراعیش لە کۆنفرانسی ئەرازی حازر بوو، ئێمە موناقەشەمان کردو لیژنەی قانونیش تێدا حازر بوو، ئێمە موناقەشەمان کردو ئێستا مەشروعێکە لە ئەنجومەنی وەزیران دەرباز بوویە هاتیە بەرەو پەرلەمان، ئومێد دەکەم کو ئەوەش خیلالی فەترەی ماوەی بێت ئەم مەشروعەش دەرباز ببێت، من تەسەور دەکەم کێشەی هەرە سەرەکی هی جوتیارەکان، هی مولکیەت، هی ئەرازی بەو هەردوو مەشروعە چارەسەر کرد، ئێمە خەریك دەبین بۆ ئەوەی لەسەر تەفاسیل دانیشین، جارێکی تر باسی مەسەلەی ئیتفا هاتە کرن، تەبعەن من ناتوانم تەرکیز لەسەر ناوەکان بکەم، بەس باسی هەندێك شوێن هاتە کرن کو مونشەئات لەسەری دروست بووینە، نە ئەوی ئێستا کە تەسویەی لەسەر دەکرێت، هەندێکی تر خارجی ئەمەیە، ئەمە بەپێی قەوانینی ئیتیفا پێشی ئینتیفازە مەجومەعە سیلسلەیەکی قەوانینی ئیتفا هەبوو، دوای ئینتیفازەش بە سیلسیلەیەك قەوانینی ئیتفا دەرچوو لە جاران بە شتێکی عەینی دەکرد لە وەختی زەمانی عێراق، پشتی لە لای ئێمە 4٪ بوو موقابیل 8٪ پشتی هەندێ بووە 8٪، 12٪، پشتی دیکە بووە 12٪، 20٪، ئەمە ئەسەری رەجعی نابێت، یەعنی زۆر زۆر کێشەیەك هەیە، موشکیلەیەك هەیە، ئێمە ناتوانین بزەبت بە ئەسەری رەجعی جارێکی تر ئەو کێشانە بۆ هەڵگۆڵین، عادەتەن کە قانون دەردەچێت بۆ ئێمە لەمەودوا ئەو قانونە جێ بەجێ دەکەین، من تەسەور دەکەم هەندێك مەناتیق باسی کرد برادەران باسی هەندێك مەناتیقی ئەمنیان کرد، راستە هەندێ مەناتیقی ئەمنی بەس ئەویش دیسان

مەسەلەن مەنتیقەی دۆسکی ژووری نێروەرێکان، راستە ئێستا کەس لەسەری نییەو ئێمە ناتوانین، بەس مەنتیقەیەك هەیە مێرگەسۆر هەمووی لەسەرە، کانی ماسی دەتوانێت موعالەجەی بکەیت، مەنتیقەی باتووفە دەتوانین موعالەجەی بکەین، شارباژێر دەتوانین عیلاج بکەین، مەنتیقەی مێرگەسۆر هەمووی دەتوانین عیلاج بکەین، چۆمان، ئەم مەنتیقانەی ئێستا، چونکە ئەمە وەختی پێ دەوێت، من بۆ ئاگاداری جەنابتان دەکەم، کە ئێستا لیژنەی فەنی ئەجهیزەی تازەمان هێناوە بۆ مەسح، پێشکەوتووترین جیهاز ئێستا لە دەستمان دایەو ئیتیفاقمان لەگەڵ شەریکەیەك کردووە، ئێستا تەدریبی کەوادیری ئێمە دەکەن، بۆ ئەوەی مەسحێکی رێك و پێك بکەن، لیژنە دەربکەون و ئەو کێشانە هەمووی عیلاج بکرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك شێروان ئێوەش هەندێك مەوزوع رووبەڕووی لیژنەی یاسایی بۆوە فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئێمە دوو، سێ مولاحەزەمان هەیە، جگە لەو مولاحەزاتانەی کە جەنابی وەزیر وەلاّمی دایەوە، یەك/ ئێمە لەگەڵ ئەوەین کە یاسایەکی موتەکامیل دەربچێت بۆ چارەسەر کردنی کێشەی زەوی و زار لە کوردستان، ئەوەی کە هاتووە بەشێکە لە چارەسەر کردنی موشکیلەیەکی فەقەرەیەکە لەو مەسەلانە، بەلاّم ئەوە مانای ئەوە نییە ئێمە لە بایەخی ئەم پرۆژەیە کەم دەکەینەوە، بەڵکو ئەم پرۆژەیە پرۆژەیەکی گرنگە، هەر لەسەرەتاوە ئیشارەتم پێدا.

دووەم/ کە دەمەوێت روون بکەمەوە، کاك عادل ئیشارەتی پێدا مەسەلەی ئەرازی لە کوردستان و لە عێراق هەمووی تەوحید کراوە، بەگوێرەی قانونی تەوحیدی ئەصنافی ئەرازی رەقم (53) لە ساڵی 1978 دەقەکەتان بۆ دەخوێنمەوە کە دەڵێت (تعتبر جميع الاراضي الاميرية صرفا والمفوضة بالطابو والممنوحة بالزمة والموقوفة وقفاً غير صحيحاً والاراضي المتروكة من صنف الاراضي المملوكة للدولة)، ئەوانە هەمووی تەوحید کراوە لە ژێر ئەم ستارە کە مەملوکە بیدەوڵەی پێ دەڵێن، عەدای مولك صرفەکە، ئەمە دوو.

سێ/ باسی بەساتین و باغەکان هات، بەساتین ئەسڵەن لە قانونی 117 موستەسنایە، لە 90یش موستەسنایە، ئێستا لە زیمنی ماددەی هەشت ئێمە ئیستیسنامان پێداوە، چونکە حوکمی حوکمی مولك سرفە.

بەنیسبەت عقود، ئەوە جەنابی وەزیر ئیشارەتی پێدا، وابزانم عقود ئەوە پرۆژەیەکە تازە هاتۆتە پەرلەمان، ئەوەش چارەسەری بەشێکی کێشەکانی زەوی و زار دەکات، ئەمە بوو مولاحەزاتی ئێمەو هیچ مولاحەزاتی ترمان نییە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك رەشاد هیچتان هەیە، پشتگیری لە موقتەرەحی هاوبەشیان دەکەیت؟ فەرموو.

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە لە ماددەکەی قەرەبوو کردنەوەکە بە رۆنی بێتن، مەتاتیەتی تێدا نەبێت، ئەگەر رێگاشم بدەیت دوو فەقەرە ئەوەی بۆ بەڕێزم کاك شێخەڵڵا خوێندیەوەو بڕیاری ئەنجومەنی شۆڕشی هەڵوەشاوەی خوێندەوە، دوو فەقەرەی ئەخیری خوێندەوە زیاتر بەڕاستی بۆ ئیشەکەی دەچین، کەوا خەڵکەکە تەعویز بکرێتەوە، ئەگەر رێگام پێ بدەیت ئەو دوو فەقەرەیەش بخوێنمەوە.

فەقەرەی یەکی خوێندەوە کاك شێخەڵڵا، فەقەرەی دوو دەڵێت (یعفی الاشخاص المشمولین باحکام هذا القرار الملتحقین بالعصاة من کافة الجرائم الازمة عن التحاقهم بالعصاة في حالة عودتهم خلال مدة ثلاثین یوماً من تاریخ صدور هذا القرار لوزیر الزراعة والاصلاح الزراعي اعادة الاراضي المشمولة باحکام هذا القرار والعوائد المتأتیة عنها الی ذوي العلاقة عند عودتهم الی الاستغلال ورجوعهم الی الصف الوطني خلال فترة ثلاثون یوماً)، ئەو کاتەش ئەو بڕیارە دەرچووە ژمارەکەش (1127) لە 1974/10/20 لە کانگەی شۆڕش، لەو پەڕی گەشە کردن دابوو، ئەو کاتە دەرچووە کە کەس لێرە نەبووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاك تەڵعەت.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ قسەکانی جەنابی وەزیرو لیژنەی یاسایی دامە، بەڕاستی وا تەسەور نەکەن کە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری لە پەرلەمانی کوردستان هەوڵی نەداوە، ئێمە هەوڵێکی یەکجار زۆرمان داوە، لەبەر ئەوەی زانیمان ئەو پرۆژەیە فیعلەن پرۆژەیەکی حەساسە پەیوەندی بە کۆمەڵە خەڵکێکەوە هەیە، ئەوانەی کە بەشداری خەباتی سیاسی گەلەکەیان کردووە، ئێمە ئەو قەرارات و ئەو کتابانەی کە تایبەتە هەموومان دەرهێناوە، بۆ ئەوەی بتوانین بەشێوەیەکی شامل و گشتگیر ئەو پرۆژە یاسایە دەربچێت، ئەو فەقەرە (ج)ی لە کاتی خۆی هاتبوو، ئێمە موسیر بووین لەسەری، تا لەگەڵ وەزارەتی زراعەو لەگەڵ لیژنەی یاسایی ئێمە کەتینە ئەو قەناعەتەی کە دەبێت تەعویزێك بدرێتە ئەو کەسانەی کە بەشداریان کردووە، تەعویزەکەش بەوە داهات پاش ئەوەی دیراسەت کرا لێکیان داوە هەر کەسێك حەقی خۆی تەسیبت بکات لەو زەویانەی کەوتونەتە داخیلی حدودی بەلەدیە، کێشەی سەرەکیمان هەر لەسەر ئەو زەویانەیە کە دەکەوێتە داخیلی سنووری بەلەدیە، بۆیە ئێمە ئەو فەقەرەی سێیەمان ئیزافە کردو لەگەڵ جەنابی وەزیرو لیژنەی یاسایی، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا خیلافەکە لەسەر فەقەرەی (ج)ە، ئەسڵی پرۆژەی حکومەت کە هاتووە بۆ ئەوە فەقەرەی (ج) دەڵێت (ج- ئەو زەویانەی دەکەونە ناو نەخشەی بنەڕەتی شارەوانیەکان تەسویە نەکراون و بڕیارەکانیان نەگەیشتۆتە پلەی یەکلا کەرەوەو یاخود بڕیارەکانی تەسویەیان هەڵوەشاوەتەوە بە مولکی سرف بەناوی شارەوانی پەیوەندار تۆمار دەکرێت)، یەعنی هیچ حەقێکیان نەماوە، فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو فەقەرە (ج)ە کە کێشەی لەسەر بووە، بەڕاستی فیعلەن لە کاتی خۆی کێشەی لەسەر بوو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با تەواوی بکەم، مەبدەئی قەرەبوو کردنەوەکە لە لایەن هەرسێ لیژنەکان وەکو یەکە، فەرقی نییە هەرسێ لیژنەکان دەڵێن دەبێت قەرەبوو بکرێتەوە، فەرقی ئەوەیە لیژنەی یاسایی و لیژنەی کشتوکاڵ لەگەڵ جەنابی وەزیری کشتوکاڵ و جەنابی وەزیری شارەوانی گەیشتنە هینێك ئەوان بەو مەنتیقەو بەو هینە قەبول کرد کە قەرەبوو بکرێنەوە، بەڵام گوتیان دەبێت دیراسەت بکرێتن و روون بێت لە پێش چاومان، چۆنەو چەندە؟ حاڵەتەکان چیە؟ جا ئەوە دوو پێشنیارە، ئەگەر کاك رەشاد پشتگیری لەو فەقەرەی (ج)ی وەك ئەوان دەکات، ئەوە ئەو موقتەرەحە دەخەمە دەنگدانەوە، ئەگەرنا دەبێتە دوو موقتەرەح، فەرموو کاك رەشاد پشتگیریان دەکەیت، یان بۆ شەش مانگەکە رەئیتان چیە؟

بەڕێز رشاد احمد ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەسەر مودەکە نییە، مولاحەزەی ئێمە لەسەر ئەوەیە شارەوانی لە چ تاریخێك ئیعتیبار بکات کە ئەو عاردانەی داخیلی تەصمیمی شارەوانی بووە، چونکە لێرە مەجالەکی زۆری تێدایە ئیجتیهادات بەکار دێتن، مەفروزە لێرە لە مەتنی یاسایەکەی دیار بکرێت بۆ شارەوانی بڵێت لە فلان تاریخی ئەو زەویانەی کە خاوەنەکانیان مەوجود نەبووینە داخیلی حدودی شارەوانی کراوە، عیلاج بکرێتن بەو یاسایەی قەرەبوو بکرێنەوە، هەر ئەوەندەم داوا کردووە، لە ئەسڵی یاسایەکە چ موشکیلەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم بەو صیغەیەی کە نووسراوە موقتەرەحە، ئەگەر جارێکی تر کاك شێروان بیخوێننەوە، ئەو مەبەستەی کە کاك رەشاد ئاماژەی پێ کرد تێدایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەیەك کە لە شەش مانگدا لە رۆژی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایەوە باسێکی گشتگیر ئامادە دەکات، بۆ دیار کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو پلانی سەرۆکی شارەوانیەکان،

که حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوەو پرۆژەیەکی یاسا بە چۆنیەتی قەرەبوو کردنەوەی خاوەنەکانیان بەپێی یاسا کار پێکراوەکان پێشکەش دەکەن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنیا یەك شت ئەگەر بگۆڕن مامۆستا کاکە، بۆ ئەوەی کاك رەشادیش هین بێتن، ئیقتیراحاتەکە بیکەنە مەشروعی قانون، بە تەقدیم مەشروعی قانون، بۆ ئەوەی مولزەم بێت بە قانون ئێمە لێرە قەراری لێ بدەین، چونکە ئیقتیراحەکە رەنگە ئیقتیراح بکاتن لە مەجلیسی وزەرا قەراری لێ بداتن، نەخێر مەشروع قانون یەعنی کەواتە لێرە ئێمە قەراری لێ بدەین، (وتقدیم مشروع قانون بکیفیة تعویض اصحابها)، ئەم فەقەرە (ج)ە کە خوێندرایەوە، کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە بەبێ ئەوەی مەشروعی قانونێکی دیکە پێشکەش بە پەرلەمان بکرێت، ئەو تەقدیم موقتەرەحاتە تەنها ئەوە لابېرێت، ئیتر کافیە، کە دیراسەی کردو بەیان و تەحدیدی ئەو ئەرازیانەی کرد یەکسەر با مەشمولی تەعویز بن و تەواو، ئیتر پێویست ناکات جارێکی تر بگەڕێتەوە وەکو مەشروعێکی نوێ بێتەوە پەرلەمان و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەمە حاڵەتێکی خاصە، ئەگەر قانونی نەبێتن چۆن تەعویز دەکرێتن، بە چ قانونێك، ئەوە موقتەرەحی دا، ئاخر نافیزەکە کامیان دەگرێتەوە، لێرە ئەو پرۆژەی کە تەقدیمی دەکەن، دەبێت تەحدیدی بکاتن قانونی ئیتفا دەیگرێتەوە، موقتەرەحێکی تازەی هەیە، ئەگەر بەناوی بەلەدیە تەسجیل کرا بێت، پێویستە بە قەرار ئیلغای بکەین فەقەرەیەك، یەعنی ئەگەر مەسەلەن ئەرزێك تەسجیل کرا بوو بەناوی بەلەدیە، نابێت لێرە بە قانون ئیلغای بکەین، تاکو بە ئیتفا جارێکی تر تەوزیع بکرێتەوە، هەر پێویستی بە قانونە، ئەو فەقەرەیە، بەڵێ کاك باپیر.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم هەیە لە جەنابی وەزیر، ئەو کەسانەی لە ساڵی 1974 بەدواوە، کە شەڕ هەڵگیرساوە لە کۆێ قەرەبوو دەکرێنەوە، کە بەناویان نەکراوە، زەویەکانیان بەناو نەکراوە لە ساڵی 1974 لە کوێ قەرەبوو دەکرێنەوە ئەوانە، چۆن جێگای دەکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەرچەندە من دەزانم لەنیزاعاتی مولکیە، بەڵام با جەنابی وەزیر وەڵام بداتەوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالعزیز طیب/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆ وازیحە، بۆ ئەو زەویانەی پێشی ساڵی 1975 و ئیستیمراریەتی هەتا وێ، چونکە لە پێشی 1975 نەبوویە، لە دوای ساڵی 1975 ئەو قانونە هاتووە، یەعنی ئەوە ئیستیمراریەتە، یەعنی ساڵی 1974 دەگرێتەوە، ساڵی 1973 دەگرێتەوە، نەفسی شتە، لێرەش دەڵێت (كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية)، یەعنی مەفتوحە، موتڵەقە، یەعنی هەر کابرایەك مەسەلەن تۆ دائیم لیژنەی ئێمە بچێتە گوندێك لە گوندەکە صاحێبەکە ئیدیعای کرد گوتی ئەم مولکە هی منە، لیژنەی زراعی ئیستیفسار دەکات لە مەجلیسی شورا، لە گوندەکە پرسیار دەکات، ئێك موعتەرەز هەیە کو ئەم زەویە مولکی ئەمەیە، ئەگەر کەس ئیعتیرازی نەبێت، یەکسەر تەنفیز دەکرێت، ئەوەی ناو شارەوانی عەیەنن بە نەفسی قەوانین، ئەوەی ئێستا سیفەتی زراعی لەسەرە بە نەفسی قانونی ئیتفا موعالەجە دەکرێت، ئەوی بۆتە بینایەت و تەسجیل بووە بەناوی بەلەدیە لە زیمنی موقتەرەحاتی تر موعالەجە دەکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا فەقەرە (ج) کە خوێندرایەوە، جارێکی تر ئەگەر بە کوردیەکەی بخوێنێتەوە، جێی فەقەرە (ج)ی ئەسڵی مەشروعەکە دەگرێتەوە، یەعنی فەقەرە (ج) مەشروعەکە لا دەدرێتن، ئەوەی کە موناقەشەی لەسەر کرا بە ئیتیفاقی لیژنەکان، لیژنەی شارەوانیش ئیتیفاقی لەسەر کرد، جەنابی وەزیرش موافیق بوو، وەزیری شارەوانیش بە تەلەفۆن موافەقەتی لەسەر کرد، بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە تکایە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەیەك کە لە شەش مانگدا لە رۆژی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایەوە باسێکی گشتگیر ئامادە دەکات، بۆ دیار کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو پلانی سەرۆکی شارەوانیەکان، کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوەو پرۆژەیەکی یاسا بە چۆنیەتی قەرەبوو کردنەوەی خاوەنەکانیان بەپێی یاسا کار پێکراوەکان پێشکەش دەکەن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەو بڕگەیە، نوقتەی نیزامی هەیە دەڵێت غەڵەت خوێندرایەوە.

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابت پێشنیارت کرد، پرۆژەی یاسا ئامادە بکات، نەك باسێکی تێرو تەسەل کەوا خوێندرایەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نەخێر پرۆژەی یاسای خوێندەوە، دیراسەت بکاتن و بە عەرەبیەکەی بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم اقتراحات لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ وەرگیرا، ئێستا ماددەکە هەمووی بخوێننەوە، یەك مولاحەزەیەك مولکی دەولەت دەبێت ببێتە (مملوكة للدولة) چاکی بکەنەوە (تسجل ملكاً للدولة) بکرێتە (تسجل مملوكة للدولة)، مام خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەو رەئیەی کە من دام کە چەند براو خوشکێك تەئیدیان کرد، بە رەئی من لە زیمنی ئەو مەشروعەی، یان لەو قەرارەی کە ئێستا ئێمە دەیڵێین داوا لە وەزارەتی زراعە بکرێت، کە مەشروعێکی قانونی ئیصلاحی زراعی نوێ دابڕێژنەوە شمولی هەموو ئەوانەی پێشوو بکاتن، ئەو کەموکورتانەی کە بکەینە قەرارێك، کە داوا لە وەزارەتی زراعە بکەن قانونێکی نوێی ئیصلاح زراعی دابنێنەوە لە زیمنی ئەو قەرارانەی کە ئێستا ئێمە دەردەچوێنین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان ئەوە دەکرێت، وابزانم ئێرە جێی نییە، بەڵام وەکو موقتەرح پێمان گوتووە پەسندی کرد، ئێمە لێرە بیخەینە ناوی دەبێتە مولزەمیش، ئاخر لێرە جێگای نابێتەوە، فەرموو مامۆستا کاکە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چونکە بڕگە (ج) لە پرۆژەکەدا هاتووە لایەزال واریدە، ئەگەر بێتو ئیستیفتای لەسەر نەکرێت، ئەوە دەمێنێتەوە بۆ زانینتان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە کە دامانە دەنگەوە، من باش بە بیرم دێت بە دیقەت بوو گوتم ئەو بڕگەیە دەخەینە دەنگدانەوە، کە جێی بڕگە (ج) دەگرێتەوە، یەعنی ئەو لادەچێتن، ئەوە دێتە جێی، لەبەر ئەوە هەردووکی بە یەك دەنگدانەوە دەبێت، ئێستا ماددەکە هەمووی بخوێننەوە، بەوەی کە گوتم مولکی دەولەت ببێتە مەملوکە للدولە، بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الاولى: تعدل المادة الثامنة من القانون رقم (90) لسنة 1975 في اقليم كوردستان وتقرأ كالأتي:

المادة الثامنة:

أولاً: تعتبر كافة الاراضي غير المنتهية تسويتها أو التي لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الإصلاح الزراعي الدرجة النهائية، اميرية صرفة. وتستثنى من ذلك الاراضي التالية:-

1- الاراضي الزراعية والبساتين المملوكة ملكاً صرفاً بموجب سندات طابو معتبرة قانوناً.

2- الأراضي والبساتين الموقوفة وقفاً صحيحاً بموجب سندات طابو أو حجج وقفية معتبرة قانوناً.

3- الاراضي المغروسة بالأشجار لمدة لاتقل عن (10) سنوات ولايقل معدل عددها في الدونم الواحد عن (40) شجرة.

4- الأراضي والبساتين المشمولة بقرار مجلس قيادة الثورة المنحل المرقم (702) لسنة 1973.

ثانياً: كل من ادعى بحق التصرف في ارض اميرية زراعية في المناطق التي لم تجر او لم تنته تسويتها او لم تكتسب قرارات تثبيت حقوق الاراضي فيها بموجب قانون الاصلاح الزراعي رقم 117لسنة 1970 الدرجة القطعية او التي تم الغاء قرارات تسويتها وثبت تصرفه فيها وفق التعامل الزراعي قبل نفاذ قانون الاصلاح الزراعي المذكور تسجل المساحة التي كانت تحت تصرفه بأسم الدولة وحق التصرف للمتصرف على ان لاتتجاوز الحدود الواردة في المادة الثانية من القانون رقم 90لسنة 1975، مع عدم المساس بالحقوق المثبتة بموحب الاستثناءات الواردة في الفقرات (1، 2، 3، 4) من الفقرة اولاً من هذه المادة.

ثالثاً: تقوم وزارة البلديات باعداد وتقديم دراسة شاملة لبيان وتحديد الاراضي الداخلة ضمن التصاميم الاساسية للبلديات المشمولة بأحكام هذا القانون خلال مدة اقصاها ستة اشهر من تاريخ نفاذه وتقديم مشروع قانون لكيفية تعويض اصحابها وفق القوانين النافذة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماموّستا کاکە زەحمەت نەبێت بە کوردیش بخوێنەوە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی یەکەم: ماددەی هەشتەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 یاسای ڕێکخستنی مولکایەتی کشتوکاڵی لە کوردستان – عێراق هەموار دەکرێت بەم جۆرە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: هەموو ئەو زەویانەی کۆتایی بە تەسویەی نەهاتووە، یاخود بڕیاری چەسپاندنی مافی خاوەندارییەتی بۆ دەرنەچووە بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی بە ئەمیری سرف دادەنرێ بەدەر لەم زەوی‌و زارانەی خوارەوە:

1- ئەو زەویە کشتوکاڵی و باخانەی کە بەپێی بەڵگەنامە یاساییەکانی تاپۆ مولکی سیرفن.

2- ئەو زەوی و باخانەی بەپێی بەڵگەنامەکانی وەقفی یاسایی وەقف کراون.

3- ئەو زەویانەی داچێنراون بە درەخت بۆ ماوەیەك کە لە (10) ساڵ کەمتر نەبێ و تێکڕای ژمارەی درەختەکانی لە دۆنمێکدا لە (40) درەخت کەمتر نەبێ.

4- ئەو زەوی و باخانەی بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی هەڵوەشاوە ژمارە 702ی ساڵی 1973 دەیان گرێتەوە.

دووەم: هەر کەسێك گوتی مافی بەکارهێنانم هەیە لە زەوی میری کشتوکاڵی لەو ناوچانەی کە تەسویە نەکراون، یان تەسویەکەیان تەواو نەبووە، یاخود بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە (117)ی ساڵی 1970 بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی و زار پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە، یاخود بڕیارەکانی تەسویەکەی هەڵوەشاندراوەتەوەو بەتەواوی ساغ بوەتەوە کە زەویەکەی وەبەرهێناوە، بەپێی نەریتی کشتوکاڵی پێش جێ بەجێ بوونی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ناوبراو، ئەو ڕووبەرەی لەژێر دەستی دابووە بە ناوی دەوڵەت تۆمار دەکرێ و مافی ڕەفتار لەسەر کردنیشی بۆ ئەو کەسە دەبێت کە لە ژێر دەستی دابووە. بە مەرجێك لەو سنورە دەرنەچی کە لە ماددەی سێیەم لە یاسای ژمارە (90)ی ساڵی 1975 داهاتووە، بە مەرجێك زیان بەو مافانە نەگەیەنرێ کە بە پێی ئەو بەدەرکردنانە چەسپاون کە لە بڕگەکانی (1،2،3،4) لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتوون.

سێیەم/ وەزارەتی شارەوانی لە ماوەی شەش مانگدا تێپەر نەکات لە ڕۆژی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایەوە باسێکی گشتگیر ئامادە دەکات، بۆ دیار کردنی ئەو زەویانەی کەوتونەتە نێو پلانی سەرەکی شارەوانیەکان، کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوەو پرۆژەیەکی یاسا بە چۆنیەتی قەرەبوو کردنەوەی خاوەنەکانیان بەپێی یاسا کار پێکراوەکان پێشکەش دەکەن.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێشتر ئیشارەتم پێدا ئەوەی ئەو برادەرانەی ئیشارەتیان پێدا بەنیسبەت ئەو بەساتین و باخانە موستەسنایە لە تەسبیتی حەقی تەسەروف، چونکە حیسابی مولکی صرفیان بۆ کرد، ئەمە یەك.

دوو/ ئەم دە ساڵەی کە برادەران ئیشارەتیان پێدا لە قانونی ڕەقم 117 هاتووە، 90 تەئکیدی لەسەر کردووە، ئێستاش ئێمە لە پرۆژەکە تەئکیدمان لەسەر کردەوە، ئەو دە ساڵەی دانراوە بەنیسبەت عمومی عێراق دانراوە، یەعنی نەك بڵێی بەنیسبەت کوردستان دانرا بێت، ئەمە مەبدەئێکە پسپۆران و شارەزایان دیراسەیان کردووە، بۆیە ئەم دە ساڵەیان داناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەکە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەکەی تر.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی دووەم: کار بە هیچ دەق، یان حوکمێکی تر ناکرێت ئەگەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثانية: لا يعمل باي نص او حكم يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، تەنها صیاغەمان گۆڕییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

صیاغەکەی بخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی دووەم: کار بە هیچ دەقێکی یاسایی، یان بڕیارێك ناکرێت گەر لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثانية: لا يعمل باي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەکە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەکەی تر.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی سێیەم: وەزیری کشتوکاڵ بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسانکاری جێ بەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچووێنێت.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثالثة: لوزير الزراعة اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، هیچ تێبینیمان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵام وابزانم پێویستە بڵێین (على وزيرى الزراعه والبلديه)، غێر دەبێت تەعلیمات دەربکات (کل حسب اختصاص).

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الثالثة:

على وزيري الزراعة والبلديات اصدار التعليمات اللازمة كل حسب اختصاصه لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە مەبەستمان وازیحە، فەقەرە (ج) عیلاقەی بە شارەوانی و ئەوە هەیە، کە دەڵێت (حسب اختصاصه) لەو قانونەدا، وەزارەتی شارەوانییە بۆ جێ بەجێ کردنی بڕگەی (ج) دەبێت تەعلیمات دەربکات، دەبێت بلاّو کراوە بلاّو بکاتەوە بۆ هەموو شارەوانیەکان، لیژنە دابنێتن، بۆیە لێرە هاتووە، ئەو موقتەرەحە تازەیە لەو ماددەیە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەکەی تر.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم: دەبێت وەزیرەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الرابعة: على الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی ماددەکەین، تەنها صیاغەمان گۆڕییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چوارەم: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

المادة الرابعة: على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ماددەکە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، تکایە ماددەکەی تر.

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پڕۆتۆکۆڵەکان

52

سالّی/ 2009 – بەرگی پەنجاودوو

چاپی یەکەم/ سالّی 2009

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/4/16 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/4/20 ل55

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن –سێ شەممە 2009/5/5 ل143

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/6 ل171

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/11 ل215

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/5/12 ل329

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/13 ل345

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/5/18 ل379

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/5/27 ل439

المادة الثالثة والعشرون:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الرابعة والعشرون:

ينشر هذا القانون فى الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان) ويعتبر نافذا اعتبارا من / / 2009.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، من لەڕێگەی جەنابی وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان، ئەو ڕەخنەیە ئاڕاستەی دەکەین کە ئێمە قانونمان دەرهێناوەو ناوی پەرلەمانمان گۆڕیوە دەبوایە ڕەچاوبکرێت، لە زۆر لە فەقەرەکان کلێشەی پاریان هێناوەو داخلیان کردووە، ئەو پرۆژە یاسایە ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کوردیەکەی تێدانیە، هەر بە عەرەبی هاتووە، بەڵام دەبوایە هین بێت، بۆیە ئێمە دوامان نەخست، چونکە دواخستنەکەی خۆی دواکەوتووە، بەڵام بە تەئکید دەبێت کوردیەکەش ڕەچاوبکرێت، ئاڕاستەی لیژنەی دارایی و ئاڕاستەی لیژنەی یاسایی و هەموو ئەندامانی پەرلەمانیش، داوا لە لیژنەی دارایی و ئابووری دەکەم، کە لەگەڵ لیژنە پەیوەندارەکان سەبارەت بە بودجەی وەزارەتەکان دانیشتنی تایبەت بکەن و تێبینیان هەرچی هەیانە، بەڵام هەموو تەفسیلاتی میزانیەکە لەلای لیژنەی دارایی و ئابووری دەبێت، بۆ ئەوەی دیراسەتی خۆیان تەواو بکەن، هەر لیژنەیەك بۆی هەیە لەگەڵ لیژنەی دارایی بەدواداچوون بۆ میزانیەی وەزارەتی پەیوەندار بکات لەگەڵ لیژنەکەی، هەروەها لیژنەی یاسایش بۆ کاری پێویست و ئەندامانی پەرلەمانیش، ئەگەر نوقتەی نیزامی نیە، دەچینە خاڵی دووەم، (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای قەرەبووکردنەوەی ئەو هاوواڵاتیانەی کە یاسای ڕێکخستنی مواڵکایەتی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان ژمارە 90ی ساڵی 1975 دەیانگرێتەوە کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 803 لە (2009/4/12)، ئەگەر دووروودرێژە تەنها ئاڕاستەیان دەکەین، ئەگەر کورتە بیخوێنەوە، ئەوە ئیعتبار کرا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا و ئاڕاستەی لیژنەی کشتوکاڵ و لیژنەی یاسایی و لیژنەی شارەوانی و ئەندامانی پەرلەمانی دەکەم، خاڵی سێیەم لە بەرنامەی کار خۆی نووسراوە (خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای بەرەنگار بوونەوەی تۆندوتیژی خێزان لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بە نووسراویان ژمارە 976 لە (2009/4/26)، خۆی ئەوە جارێکی تریش خوێندراوەتەوە، بەڵام گۆڕانکاری زۆری بەسەرداهاتووە، وەکو پرۆژەیەکی تازە نێردراوەتەوە، بۆیە ئەوە دەبێتە ئەساس، من پێم باشە پێشتر کە خوێندراوەتەوەو لەلایەن هەمووتان ئاشکرایە و بەدواداچوونیشی بۆ کراوە، ڕاپۆرتەکە حازر کراوە، دەکرێت بە زووترین کات لە هەفتەی داهاتوو ڕۆژێك دابنێین ئەگەر بیتو بودجە نەهێتە پێش، بۆ ئەوەی ئەوە بخرێتە بەرنامەی کار و یەکلا بکرێتەوە، ئاراستەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنانی دەکەین و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی یاسایی و ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، تکام وایە بەزووترین کات ڕاپۆرتی هاوبەشیان حازر بکەن بۆ ئەوەی بخرێتە بەرنامەی کار، هەروەها لیژنەی ناوخۆش پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە، خاڵی چوارەم